

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота
ВИКЛАДАННЯ РИТОРИКИ ЗА ІННОВАЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ
В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Діанич Діана Михайлівна

Студентка ІІ-го курсу
Освітня програма: 035 Філологія «Мова і література угорська»

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ
Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Берегсасі Аніко Ференцівна
зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Завідувач кафедрою філології:

Берегсасі Аніко Ференцівна
доктор габілітований, доцент, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Магістерська робота
ВИКЛАДАННЯ РИТОРИКИ ЗА ІННОВАЦІЙНИМИ
МЕТОДАМИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка II-го курсу

035 Філологія «Мова і література угорська»

Діанич Діана Михайлівна

Науковий керівник: **Берегсасі Аніко Ференцівна,**
зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Рецензент: **Газдаг Вільмош Вільмошович,**
доктор філософії, доцент

Берегове

2021

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

**A RETORIKA OKTATÁSA INNOVÁCIÓS MÓDSZEREKKEL A
KÖZÉPISKOLÁBAN**

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: mesterképzés

Készítette: Dianics Diána

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: 035 Filológia «Magyar nyelv és irodalom»

Témavezető: Dr. habil. Beregszászi Anikó

tanszékvezető professzor

Recenzens: Dr. Gazdag Vilmos,

PhD, docens

TARTALOM

I. Bevezetés.....	6
1.1. A munka tárgya és célja.....	7
II. A retorika fogalma és elméleti alapjai	9
2.1. A klasszikus retorika.....	10
2.2. Régi-új retorika	16
2.3. A retorika és a nyelv	18
III. A retorika az oktatásban	20
3.1. A retorika oktatása a középiskolában	20
3.2. Innovációs módszerek és alkalmazhatóság.....	21
3.3. Óravázlatok	22
3.4. Retorikai feladatgyűjtemény	73
IV. Összegzés	77
V. Felhasznált irodalom	78
VI. Rezümé.....	79

ЗМІСТ

I. Вступ.....	6
1.1. Мета та ціль роботи	7
II. Поняття та теоретичні основи риторики	9
2.1. Класична риторика.....	10
2.2. Старе та сучасне риторика	16
2.3. Риторика та мова.....	18
III. Риторика в освіті.....	20
3.1. Викладання риторики в середній школі	20
3.2. Інноваційні методи та застосовність.....	21
3.3. Тематичні плани	22
3.4. Збірник завдань з риторики	73
IV. Висновок	77
V. Список використаних джерел.....	78
VI. Резюме	79

1. BEVEZETÉS

Arisztotelész szerint „*a retorika olyan képesség, mely minden egyes tárgyban feltárja a meggyőzés lehetőségét*”.

A meggyőzésben ma az alapvető probléma a figyelem felkeltése és fenntartása. Az előadás napjainkban nem más, mint harc a hallgatóság figyelméért – és a bennünket körülvevő óriási információs és ingeráradat miatt ez a harc egyre kiélezettebb lesz. A figyelem egyre töredezetten, egyre szétfolyóbb. A modern kutatások szerint a jelenkor emberének az adott tárgy iránti aktív figyelme körülbelül 3 percig tart.

A retorikai készségek tárházába nemcsak a beszéd tartozik bele, hanem a hallgatás képessége is. A beszédképesség fejlesztése mellett a hallgatás képességét is fejleszteni kell. Soha nem lesz magával ragadó előadó az, aki képtelen elmélyülten, nagy odafigyeléssel hallgatni a másik embert. A mindennapi interakcióink során gyakran nem figyelünk oda a beszélgetőpartnerünkre, mert azzal vagyunk elfoglalva, hogy mit is fogunk majd válaszolni neki. Ha megtanulnánk értőn és megértőn hallgatni, sok olyan értékes szempontot, tapasztalatot, információt gyűjthetnénk be, amit később beépíthetnénk az előadásainkba. Ezáltal ráadásul saját magunkra, a saját témánkra is friss szemmel nézhetnénk. Másfelől előadásaink közben is tudnunk kell hallgatni – és figyelni a közönséget. Nem ritka például, hogy egy beszéd során a figyelem újraaktiválása érdekében meg kell állnunk pár másodpercre, és a csendet kitartva pásztáznunk kell a hallgatóságot. Ezt sohasem tehetjük üveges tekintettel. Ilyenkor tényleg látnunk, „hallanunk” kell a közönséget, mivel az így tapasztaltak tükrében tudjuk tovább alakítani az előadásunkat.

A retorika több ezer éves tudománya, amely a beszéd művészetére tanított, megfakult. De nem azért, mert nincs értelme vagy szerepe, hanem mert nehezen találjuk a helyét a mai társadalomban. Pedig ma is vannak szónokaink. Milliárdnyian posztolnak és közölnek naponta az interneten, és kommunikációjuk hatásossága alapján olvassuk őket, nem feltétlenül azért, mert ismerősök. Naponta szembesülünk az iskolában érdekesebb és unalmasabb órákkal vagy azzal, hogy az, aki nagyobb átéléssel, következetes logikával felel, általában jobb jegyet kap. Hétköznapi életünk tele van „beszédekkel”, szülői intésekkel, dicsérettel, tanórákkal, tankönyvi leckékkel, blogokkal és bejegyzésekkel. Tehát csupán a szónoklást mint kifejezést érezzük régiesnek, mindazt, amire vonatkozik, mindennapi tapasztalataink szolgáltatójak.

1.1 A munka tárgya és célja

Az oktatásban kevés szerephez jut a retorika, pedig ha több figyelmet fordítanánk rá, annak a hazai közéletben is pozitív hozadéka lenne. Véleményem szerint a diákok számára előnyös lenne, ha minél hamarabb lehetőségük lenne megismerkedni a retorikai érvelés adta gyakorlati és elméleti tudással, valamint a benne rejlő komplex folyamatokkal.

A gyerekeknek már az óvodában találkozniuk kellene a nyilvános beszéddel. Ez ott kezdődik, hogy az óvodás nem csak egy tárgy tulajdonságait tudja felsorolni (azaz adatul), hanem képes például arra is, hogy kedvenc játékának a történetét elmesélje. Ez óriási különbség. A fiatalok sajnos később sem találkoznak a retorikával, mint élő, modern mesterséggel. A gimnáziumi oktatásból szinte teljesen hiányzik, és sokszor az egyetemeken sem megfelelően oktatják. Pedig a munkaerőpiacra kikerülve egy moccani sem lehet retorika nélkül. Kezdve az állásinterjúktól egészen addig, hogy van két percünk arra, hogy bemutatkozzunk és el(ö)adjuk az ötletünket egy befektetőnek. A nemzetközi verseny egyre nagyobb és egyre sűrűbben kell olyanokkal ringbe szállnunk, akiknek a kisujjukban van a beszéd.

De bármerre is haladjon a technika, lesznek olyan döntési helyzetek, amelyeknek kimenetele a személyes érintkezések minőségén fog múlni. Egy-egy YouTube-on közzétett beszéd figyelemfelkeltőnek jó lehet, de komoly hatást csak a személyes jelenlétünkkel tudunk elérni. Egyvalami sosem fog változni: aki és ami jelen van, annak mindig nagyobb lesz a jelentése és jelentősége. Előadások előtt épp ezért kell átgondolnunk, hogy mi az a plusz, amivel a személyes jelenlétünk hozzájárul az előadásba foglalt üzenetünk sikeréhez. Az előadónak tisztában kell lennie a képességeivel, hogy tudja, mi az ottlétének a hozzáadott értéke. A retorikának komoly önismereti vetületei is vannak, hiszen a magával ragadó előadó önazonos. Akit nem a megfelelés kényszere, hanem az adni akarás vágya vezérel.

Tehát a retorika összetett folyamat, amelynek oktatása különböző kompetenciákat és módszertani ismereteket is megkövetel. A középiskolákban való bevezetése olyan elméleti és gyakorlati perspektívákat igényel, amelyekhez az oktatásban a külföldi minta empirikus elemzésére és adaptálására lenne szükség. Ez azonban önmagában ma már nem lenne kielégítő, hiszen az elmúlt évtizedek elektronikus kommunikációs módjait is szükségszerűen figyelembe kell venni. Az elmúlt években drámai növekedést figyelhettünk meg a számítógépekhez való hozzáférésben, ami létrehozta a modern felhasználó kettős jellegét: mindenki író és olvasó, tartalomfogyasztó és -generátor, megtévesztő és megtévesztett egyszerre.

E jelenség pedig lehetővé tette, hogy a retorika többféle felületen és többféle formában működjön, pl. a közösségi médiában, elektronikus fórumokon, virtuális 3D-s világokban, e-mailekben, audio- és videokonferenciákon, képeken stb. Az online szférában megfigyelhető nyelvezet pedig számos eltérést mutat a hagyományos írott vagy szóbeli megnyilvánulásoktól (pl. vizuális elemek, emotikonok, rövidítések, linkek alkalmazása). Éppen ezért elengedhetetlenül fontos, hogy a jelenkori nyelvi keret gazdagodjék, egyfajta tudományterületeken átívelő, elemzői kerettel kombinálva. Egy ilyen kombinált keret ugyanis megfelelő eszközöket biztosítana a vizsgálandó diskurzushoz, ami magyarázattal szolgálna a nyelv más (vizuális vagy verbális) szimbólumokat alkalmazó forrásokkal való összefonódására. Ennek vizsgálata pedig fontos szerepet játszik abban, hogy megértsük, hogyan változik a kortárs retorikai érvelés, és hogyan vesznek benne részt a „netgeneráció” tagjai.

2. A retorika fogalma. A retorika elméleti alapjai

A retorika kialakulásával, fejlődésével és átalakulásával, időszerűségével számos tudós és kutató foglalkozik napjainkban is.

Elemzik és ismertetik a távoli ókortól a modern időkig megjelent és megmaradt retorika témájú műveket, rámutatnak értékeikre és gyakorlati jelentőségükre, új összefüggéseket vizsgálnak a retorika és, más tudományok között, különös tekintettel a modern idők változásaira.

A retorika görög eredetű szó : a hé rhétoriké tekkné eredeti jelentése szónoki mesterség vagy művészet. Latin megfelelője a rethorica, illetve a latin tükörfordítás ars oratorica.

Nem könnyű a retorikát definiálni, mert meghatározása a kezdetektől fogva vitatott. Teiszasz és Korax (Szicília, kb Kr. e. 460) a „rábeszélés mesterségeként” tekintettek a művészetre, tanítványuk Georgiasz (aki Athenba hozza a retorikát kb. Kr. e. 430) szerint a szónoklattan „a meggyőzés művészete, oly beszédek segítségével, amelyekben rábeszélő, és nem oktató erő van”. Arisztotelész a retorikára, mint a beszéd művészetére tekint : egyszerre tartja művészetnek vagy mesterségnek (tekkné) és olyan képességnek (dünámisz), amely „minden tárggyal kapcsolatban észleli azt, ami elfogadására ösztönöz”.

A sztoikusok a „jól beszélés tudományaként” a tudományok (episztémé) körébe sorolták a retorikát. Arisztotelész retorikai meghatározásában a meggyőzésre helyezi a hangsúlyt, amelyben különösen fontosnak tartja a logikai érvelést, bizonyítást.

A római szónokok figyelmüket a mesterség gyakorlati alkalmazhatóságára fordították: Halikarmasszoszi Dionüsziosz szerint a retorika „olyan rábeszélő és művészi eszköz, amely politikai ügyekkel foglalkozik”. Ciceró értelmezésében , „Művészies szólásmód, amelynek a feladata, hogy meggyőzésre alkalmas legyen”. Quintilianus is tudománynak tartja a retorikát, a jól beszélés tudományának (bene dicendi scientia) (Quintilianus 2008,2,15,34). Ő a „bene” szó alatt a szónok összes erényét , azaz művészeti tökéletességét érti, hiszen Quintilianusz szerint a szónoklás művészi tevékenység.

Az évszázadok során azonban a történelmi változásokkal párhuzamosan a retorika meghatározásai és funkciói is módosultak. A középkorban a logika és a grammatika mellett a három szabad művészet egyikeként említettek.

A nyilvánossággal, a nyilvános beszédekkel foglalkozók számára a retorika nem más, mint a szimbólumok kezelése annak érdekében, hogy koordináljuk a társadalmi cselekvést.

Ivor Armstrong Richardson 20 századi angol irodalomkritikus és retorikus, akinek

művei az új retorika alapításának fontos befolyásoló tényezői voltak, a retorikát a félreértések kiküszöbölésének tudományaként definiálta, amelynek segítségével nem – azonnal – harcol, hanem szavakkal tisztázhatjuk.

A magyar nyelv értelmező szótára szerint a retorika „az a tudományág, amely a szónoki beszéd szerkesztésével és előadásával foglalkozik, szónoklattan. A szónoki beszéd pedig” olyan beszéd, amelyet rendszerint nagyobb közösséghez intéznek, s melynek célja, hogy a szónok a közösséget valamiről meggyőzze, valamire rábeszélje: szónoklat”.

A retorika a jó beszéd és a meggyőzés tudománya lehet a 21. században is. Azonban ma már nem csak szóbeli retorikáról, hanem vizuális vagy éppen e-retorikáról is beszélhetünk, sőt a befolyásolás tudományaként is gyakran emlegetik.

A retorika elméleti alapját a filozófia és a lélektan képezi. A filozófia részterülete az etika erkölcsstan és a logika, így ezek a tudományok is a retorika háttérében állnak.

2.1 A klasszikus retorika

Richard Whately, a 19. századi dublini logikus – retorikus szerint vannak olyan diszciplínák, amelyek sokat változtak az évszázadok során (pl. a természettudományok), de a filozófia és retorika teljes rendszere megvolt már az antikvitásban. Ez a tény indokolja, hogy ma is foglalkozunk az antik retorikával, megállapításai ma is érvényesek (Adamikné 2006: 341). A görög kultúra formálódásában több tényező is szerepet játszott, azonban még fontosabb az a tény, hogy a görögök kezdettől fogva tanítottak az anyanyelvüket.

Tudományosan foglalkoztak vele, mintha ismerték volna a modern szociolingvisztikának Sapir-Worf – tételét, hogy a nyelv határozza meg a kultúrát (Jászó

A. 1999, 175-176). Ebben a tanítási folyamatban alakult ki a szónoki művészet vagy szónoklattan, amely mint önálló tudomány, mint önmagában kerek és tökéletes rendszer azókorban jött létre, s a Kr. e. 4. századtól a felsőoktatás anyagát adta.

A korai görög társadalmi élet szóbeli közlésen alapult, ezért tartották fontosnak a beszéd tanítását. Homérosz Iliászában, amely Kr.e. 8. évszázadban a trójai háborúról íródott mesterien megszerkesztett beszédek olvashatók. Ezek között is a 9. ének a legtanulságosabb a Homérosz – korabeli retorikai gyakorlat szempontjából. Ebben a részben a harcolni nem akaró Akhilleuszt három társa próbálja meggyőzni arról, hogy folytassa a küzdelmet. Az első próbálkozó Odüsszeusz, aki logikai úton érvelt, ám Akhilleusz hosszas fontolgtatása után süket fülekre talált. Ebben a beszédben már jelen vannak azok az elemek, amelyeket a jóval később kialakult leirt és kanonizált.

Másodikként Phoinix próbálta rábeszélni Akhilleuszt a fegyverforgatásra, a hős erkölcsi

kötelességre hivatkozva. Beszéde személyes, szubjektív jellegű. Akhilleusz ismét elgondolkodott ugyan, de válasza továbbra is nemleges volt.

Aiász, aki durva katona volt, dühödt szavakkal támadt Akhilleuszra, az érzelmekre próbált hatni és sikeres volt. E beszédekből nyilvánvaló, hogy a klasszikus retorika több tanítása (inventio, elrendezés, stílus) ebben a korban már létezett. A jedemből (éthosz) merített érveket is hatékonyan alkalmazták, de az érzelmieket (pathosz) is. E hármas (logosz, éthosz, pathosz) által válik a meggyőző retorika kommunikáció és közlésfolyamat megkülönböztetett formájává.

A beszédtanításban főként a gyakoroltatásra és a gyakorlatra összpontosítottak, amelynek természetes kerete a szónokversenyekre való felkészítés és felkészülés volt. Homérosz korában ilyen képzést csak kevesen kaptak. Az Iliász nagy szónokai előkelő arisztokraták, királyok. Hésziodosz, aki Homérosz után mintegy ötven évvel élt és alkotott, az Istenek születése című művében rámutat arra, hogy a közösség ügyeit intéző személyeknek a jó és hatékony munkához szónoki képességre és képzésre van szükségük. Később éppen emiatt vált a retorika a felsőfokú oktatás anyagává.

Adamik Tamás a klasszikus retorikán azt a retorikát érti, amely Kr. e. 330-tól a Kr. u. első század végéig alakult ki és olyan kézikönyvben hagyományozódott ránk, mit Arisztotelész retorikája (Kr. e. 329-323), mint Arisztotelész retorikaéja (Kr.e. 329-323), Cornificius A.C. Herreniusnak ajánlott retorika (Kr. e. 86-82), Cicero De inventione (A feltalálásról, Kr. e. 55) Orator (Kr. e. 46) és Quantilianus Istitutio oratoria (Szónoklattan, Kr.u. 46) című műve. A kézirati hagyomány egy három könyvből álló Retorikát tulajdonít Arisztotelesznek. Az első könyv a meggyőzés valószínűségeken alapuló logikai eszközeivel és a beszédformákkal foglalkozik, a második azokkal a lélektani és etikai bizonyítékokkal, amelyek az érzelmek és a jellemek valószínű ismeretén alapulnak, a harmadik pedig a stílust és az elrendezést vizsgálja:

I. könyv

- ✓ Inventio (feltárás)
- ✓ Éthosz (jellem)
- ✓ Pathosz (hatás az érzelmekre)A példák bizonyító ereje
- ✓ Enthünéma (következtetés)A beszéd és fajtái

II. könyv – A bizonyításról (érvelésről)

III. könyv – A beszéd stílusa és felépítése illő világosság. Stílustanában fontos helyet kap a szemléletesség, a metafora és körmondat.

Az első hét könyv azt a kérdéscsoportot fejtegeti, amelyet az inventio, a feltalálás fogalomkörébe utalhatunk, a harmadik a fellelt anyag nyelvi kidolgozását és elrendezését tárgyalja.

A Kr. e. 3. és 2. században keletkezett görög retorikák elvesztek, újításaikat azonban Cicerónak ajánlott retorika című műve megőrizte. (Kr.e. 1.sz.) A munka négy könyvből áll. Az 1. és a 2. könyvben és a 3. elején taglalja az inventiót, a feltalálást, a 3. könyv további részében a dispositiót (elrendezését), a promuntatiót (előadásmódot) és a memóriát (emlékezőtehetséget). A 4. könyvben pedig, amely terjedelmében a leghosszabb, az elotuciót, azaz a stílussal kapcsolatos tudnivalókat írja le. Stílusánál a három stílusnem elméletével kezdi, majd a stílus erényekkel folytatja. Fontos számára a választékosság, a szerkesztettség és a fenség. A fenség (dignitás) a szó- és gondolatalkzatokat foglalja magába. A Szóképeket a szóalakzatok között tárgyalja, de jelzi, hogy jelentésváltozás történik bennük. Mindez Adamik szerint azt mutatja, hogy az alakzatok és szóképek tana a Kr. e. 1. század első felében még csak kialakulóban volt.

Mivel ez a munka Ciceró műveivel együtt hagyományozódott, egészen a humanisták koráig Cicerónak tulajdonították. A humanisták megállapították, hogy Ciceró nem írhatta, mert stílusa eltér a cicerói művek stílusától, és szerzőjét azzal a Cornificiussal azonosították, akit Quintilianus gyakran emleget és idéz is tőle. A mű a retorika teljes rendszerét tartalmazza, és anyagát szerzője jó didaktikai érzékkel osztja fel és tárgyalja.

Ciceró alaposan felvértezte magát retorikai, jogi és filozófiai ismeretekkel, mielőtt a nyilvánosság előtt szónokként fellépett volna. E felkészülését képezte egy kézikönyv, amely *De inventione* (A feltalálásról) címen maradt meg. A mű két könyvből áll és egy – két évvel a *Rhetorica ad Herennium* után keletkezett. A két munka közötti hasonlóság Adamik szerint közös forrás használatával magyarázható, részben azzal, hogy Ciceró merített a Herenniusnak ajánlott retorikából.

Ciceró mint Róma legkiválóbb szónoka nagyszerű politikai karriert futott be, egy idő után azonban kiszorult a politikai életből. Irodalmi tevékenységének eredményeként készült el Kr. e. 54-ben fő retorikaelméleti műve, a *De oratore* (A szónokról). Ez a mű nem retorikai tankönyv, hanem dialógus, azonban megtalálható benne a retorikai kézikönyvek felépítési elve. Az *Orator* (A szónok) című művében Ciceró a tökéletes szónok alakját írja le, aki egyszerű stílusban tanít, a közepesben megnyer, a fennköltben pedig megindít, mert megindítás nélkül nincs győzelem.

Az ókor legnyagyobb szabású retorikáját Quintilianus írta meg *Institutio oratoria* (Szónoklattan) címen. Ez az az első olyan retorikai kézikönyv, amely az egész görög és latin

szépirodalmat értékelve és felhasználva fejti ki témáját. A könyvhöz irt előszóban (1. Előszó, 21-22) Quintilianus maga ismerteti a Szónoklattan felépítését. Az első könyv azt tartalmazza, ami megelőzi a zónok munkáját, a kisgyermek nevelése, az írás és olvasás, a tanító szerepe, egyéb tárgyak : grammatika, zene, geometria, az előadásmód elemei, több tárgy egyidejű tanításának kérdése. „A másodikban a retorikaoktatás első elemeit fogjuk tárgyalni, s azt a kérdést fogjuk vizsgálni, ami a retorika lényege”: a retorikaoktatás kezdete, a tanár kiválasztása, az első retorikai gyakorlatok, a tanulókkal való egyéni foglalkozás, a retorika fogalma, célja, hasznossága, tudományjellege és kapcsolata más tudományokkal. „Ezután öt könyvet szentelünk a feltalálásnak (inventio), mert ehhez kapcsoljuk az elrendezést (dispositio), négyet pedig a stílusnak (elocutio), ide tartozik az emlékezetbe vésés (memoria) és az előadásmód (pronuntiatio)”. Vagyis Quintilianus a retorika hagyományos öt részének kilenc könyvet szentel. Fő résznek az inventiót és az elocutiót tekinti. Az inventiohoz kapcsolja a dispositot, az elocitához pedig a memoriát és a pronuntiatiót.

A 12. könyvben leírja az ideális szónok alakját, azt „hogyan legyenek erkölcsi, milyen szempontok vezessék az ügyek vállalásában, tanulmányozásában és előadásában, milyen legyen a stílusneme, mikor fejezze be ügyvédi tevékenységét és ezután mivel foglalkozzék”. Összefoglalva nagy ókori szónokok a klasszikus retorikai művekben megfogalmazott megállapításokat és elvárásokat elmondható : valamennyi retorika egyetért abban, hogy a beszédek fel kell építeni. A szónok feladatai a jó beszéd létrehozása érdekében a következők:

- ✓ inventio (feltalálás), ami magába foglalja a téma megtalálását, az anyaggyűjtést és az érvelés megtervezését
 - ✓ dispositio (elrendezés), vagyis a feltalált anyag szerkesztése
 - ✓ elocutio (kifejezés, kidolgozás). Sok szónok tükör előtt is gyakorolta.
- Az előadás érdekében a rétor további feladata a megtanulás (emlékezetbe vésés vagy memoria) és az előadásmód (enuntiatio).

A jó retorikai beszéd :

- ✓ nyelvtanilag helyes és helyes kiejtésű
- ✓ világos, vagyis megfelelően tagolt és helyesen mondott
- ✓ szép (egyenletes) ne legyenek benne nagy kitérők és ne legyen monoton
- ✓ legyen illő, vagyis a témába igazodó úgy szavakban mint gesztusokban

Bizonyító ereje van a szónoki beszédben a szerkezetnek, fontos az elrendezés (főként az érvelés), de bizonyító erővel bír a stílus is: a stílus eszközök elsősorban érvelő hatásuk miatt fontosak, ha csak diszitőelmeik a beszédnek, nem érdekesek (Adamikné 2011). Arisztotelész megfogalmazásában: „egyedül a bizonyítékok tartoznak a retorikához, a többi csak kiegészítés (Retorika, 1354 a) ”.

A klasszikus retorika négy témakörből építette fel rendszerét, amelyek a következők:

1. a párbeszéd jogi szabályozásai
2. a szónoki beszéd fajtái
3. a szónoki beszéd fajtái
4. a szónok feladatai (Adamikné 2013, 22-25)Három fajta beszédet különböztet meg:

törvényszéki beszéd (genus indiciale), tanácskozó beszéd (genus deliberativum) és és bemutató beszéd (genus demonstrativum).

A jogi beszéd (vád-és védőbeszéd) az az azonnali választást megkívánó üzenetek. Ezekben a helyes-helytelen, törvényes-törvénytelen az igazságos – igazságtalan témái meghatározók.

A tanácskozó beszéd az előnyöket és a hátrányokat latolgatja. Hatására a befogadó először mérlegel, majd cselekszik. Így működnek az intelmek, a kampánybeszéd, a reklámszövegek, vagy akár egy tanulmányos előadás is.

A bemutató beszéd célja, hogy érzékeltesse az alkalom és a résztvevők fontosságát, érzelmileg megindítson, felismeréseket hozzon. Ilyen az ünnepi beszéd vagy a pohárköszöntő is.

A jó szónok a beszédet az alábbi részekből építi fel:

1. bevezetés – eordium
2. elbeszélés – narratio
3. kitérés – digressio
4. témamegjelölés – propositio
5. érvelés – argumentatio
6. bizonyítás – confirmatio
7. cáfolás – refatatio
8. befejezés – conclusio

A bevezetésnek három célja van:

A hallgatóság jóindulatának és együttérzésének a megnyerése, valamint a

hallgatóság figyelmének a felkeltése és fenntartása.

Módszerei :

1. helyzethez illő megszólítás
2. saját érintettségünk bemutatása
3. a hallgatóság dicsérete
4. némi bizonytalankodás (pl. nem is tudom, hol kezdjem....)

A figyelem felkeltésének eszköze lehet megdöbbentő tény közlése, személyes vélemény megfogalmazása, hivatkozás történelmi előzményekre, vagy akár kérdés intézése a hallgatósághoz.

Az elbeszélőnek is különböző típusai vannak. A rövid elbeszélés (pradiegesis) a törvényszéki beszéd sajátja, tömör, csak a lényegre szorítkozik, nem tér ki, rövidege célratörő.

A bővített elbeszélés (hypodiegesis) nagyobb teret enged a tárgynak. Olyan valószínű vagy valóságos részletek hozzáadásával hozza létre a szónok, amelyek a hallgatóságban növelik a beszédrész benyomásszerűségét, valószínűséget. Ilyen módon az érvek előkészítését, a figyelem irányítását is elvégezheti, ahogyan egy kevésbé lényegesnek tűnő elemet is a hallgató homlokterébe emelhet.

Ellen – elbeszélés (antidiegesis) az ellenfél előadása ellen irányulhat. Lényege, hogy a szónok az ellenvéleményt megdönteni alkalmas tényeket talál témájához és azokat tárja a hallgatóság elé.

Kitérő vagy példázatos elbeszélés, amely a témát analógia alapján egy másik történeti példázat formájában ismerteti.

A kitérés nem kötelező része a beszédnek, csak lehetséges szerkezeti rész. Eredetileg a szórakoztatás igényével került bele a szónoki beszédbe Quintilianus korában. Ez egy átmeneti része a beszédnek.

A téma felvezetés a bizonyítás előfutára, e nélkül a folyamatosság és rendezettség hiányában a legjobb érvelés is bizonytalanná válhat. A téma megjelölés a klasszikus beszéd legrövidebb része, csupán néhány mondat vagy szó. Feladata, hogy az elbeszélés gondolati magvának összegzésén keresztül a beszélő megmutassa a saját álláspontját.

A téma lehet egyszerű (simplex) vagy összetett (juncta).

Érvelés, bizonyítás és cáfolás.

Az érvelés következtében keletkezik a tétel bizonyítása, vagy annak cáfolata. Arisztotelész megkülönböztetett belső és külső érvelést. Belső érveléskor a szónok a témából adódó érveket használja fel, retorikai eszközökkel él. A külső érveléskor

általánosan elfogadott igazságokra, hagyományokra, tekintélyre, szokásra stb hivatkozik.

A bizonyítás a tétel indoklása, magyarázata. Arisztotelész két fajtáját különbözteti meg a külső és belső bizonyítást (dokumentumok-retorikai érvelés).

A cáfolás a másik oldal véleményének tagadása. Eszközei a kisebbités, a kételkedés vagy rámutatás, viszont ellenvetés, tagadás, fenttartás, pótlás, figyelmeztetés, gúny.

Fontos azonban, hogy ezek az eszközök ne a személy ellen irányuljanak, hanem csak arra, amit mond.

A befejezés az emlékezet frissítése és az érzelmek befolyásolása. Az indulatkeltés mellett a befejezésnek végig kell haladnia a beszéd főbb pontjain úgy, hogy bizonyítást nyert, elfogadottnak vélt nézetek kiemelkedjenek.

Szerkezetét tekintve a befejezés a „bevezetés” tükörképe vagy annak emelt szintű megisméltése. A befejezés jellegét az értelmi és érzelmi jegyek aránya határozza meg. Lehet:

- ✓ összefoglaló befejezés (recapituláció), amely elősorolja a beszédben előfordult dolgokat

- ✓ érzelemfelkeltő befejezés (affectus), amelyben az érzelmek megindításával a szónok a maga oldalára állítja, vagy az ellenkező véleményen lévő ellen hangolja a hallgatóságot

A befejezés technikái :

- ✓ visszautalás az elmondottakra
- ✓ jövőbe tekintés
- ✓ egy utolsó erős érv megfogalmazása
- ✓ személyes állásfoglalás
- ✓ felkiáltás vagy kérdés felvetés
- ✓ köszönetnyilvánítás
- ✓ cselekvésre buzdítás

2.2 Régi-új retorika

A retorikaelmélet megújítói a brit retorikusok voltak : Hugh Clair (1718-1800), Georg Campbell (1719-1706) és Richard Whately (1787-1863).

A 18. és a 19. századi retorikaelméletben nagy figyelmet fordítottak az előadásmódra is, különösen a hanghordozásra, a testmozgásra és a gesztikulációra.

A 19. század végén a retorikán belül a szóbeli közlésre terelődött a figyelem és ez a folyamat a 20. századi retorikaelmélet megújulását eredményezte. Ebben a században a retorika művelése és tanulmányozása a gyakorlati hasznosság és hasznosíthatóság, valamint az üzleti és kereskedelmi alkalmazás irányába mozdult el. Ugyanakkor a filozófia és retorika, a szemiotika és retorika, a kommunikációtudomány és a retorika kapcsolata is úrafogalmazódott. Azonban a 20. század legfontosabb áttörésének a kutatók mégis azt tartják, hogy visszaadta a retorikának az érvelést és ezzel teret adott új retorikák megjelenésnek. A 20. századi tudományos vizsgálódás középpontjába a retorika 1. mint jelentés, 2. mint etikai érték, 3. mint motívum és ok, 4. mint érvelés és megismerés, 5. mint stílus, 6. mint műelemző módszer és mint fogalmazástanítás került. (Adamik-Jászó- Aczél 2004: 140-150)

A 21. században a retorikakutatások a retorika számos területén megjelennek és újító szellemű meghatározásokat kínálnak.

Napjainkban egyre inkább kutatott terület a nők szerepe a retorika történetében, kialakult a gender – retorika (Retorika Lixikon, Adamik Tamás (főszerk.) 2010:402-403). Ennek szakirodalma folyamatosan bővül, elsősorban az Egyesült Államokban.

A modern kor egyik legnépszerűbb irányzata a médiaretorika, amely a médiaüzenetek és azok hatékonyságának nézőpontja (Retorikai lexikon, Adamik Tamás (főszerk.) 2010:763-764).

Az elmúlt évtizedekben egyre inkább a figyelem középpontjába került a vizuális retorika. Sonja K. Foss a vizuális retorikát egyrészt a tárgyak felől, másrészt a vizuális adatok tanulmányozásának egyik lehetőségeként tekinti – egyszerre funkcionális, illetve értelmező megközelítést és alkalmazást megengedve.

Brian L. Ott és Greg Dickson a kétféle retorikai paradigma helyett a vizuális retorika tételezésének és tárgyalásának három módját nevezik meg:

1. A vizuális retorika mint meggyőző nyilvános üzenet
2. A vizuális retorika mint a mindennapi élet a valóság megalapozója
3. A vizuális retorika mint logika

A vizuális retorika mellett megjelent a vizuális típusú retorika, amely az érvelést társas, gyakorlati módszerként határozza meg, nem pedig formális logikai eljárásként. A figyelmet a „jelenlét” fogalma felé irányítja, amely egyet jelent a beszéd tárgyának jelenlévővé, láthatóvá, érzékelhetővé tételével.

A társas helyzetekben létrejövő retorikai energiáról értekezik George Kennedy (1998), aki munkájában (Comparative Rhetoric) több társadalom gyakorlatát mutatja be.

Kennedy számára a retorika több mint jelenlét, energia, amely a közönség figyelméből, befogadásából, retorikai szituáció megtapasztalásából fakad (Kennedy, 1992: 2) . Ebből arra lehet következtetni, hogy a retorikai tervezés öt eleméből (feltalálás, elrendezés, kifejezés, memória, előadás) az előadást emeli ki, hangsúlyozva retorika elsőbbségét mindenek előtt. Az aurális retorika hangzás-hallás retorikája. Jelentős szerepe van a reklámok emlékeztetése és meggyőzővé tételében (Aczél 2019:1005).

Meghatároznak procedurális retorikát is. Aczél (2012) szerint a procedurális retorika alapvetése, hogy az érvek és a meggyőzés a szabályok létrehozásával alakulnak ki. A procedurális retorika is kapcsolatban áll a médiaretorikával, amennyiben segíti a médiaüzenetek elemzését.(Aczél,2012)

Az új retorikák egyike a dialógus-retorika. A dialógus retorikájának középpontjában a kölcsönösség, a megértés, a másik bevonása és befogadása áll, amely során a magabiztosság dialogikus jellegével éri el a célját, a tudományos szempontrendszer alkalmazása mellett (Aczél,2009:69).

A retorika ma multidiszciplináris és interdiszciplináris tudomány.

Elsősorban nyelvtudománnyal áll szoros kapcsolatban, de számos más kapcsolódása is van. Ide sorolható a 20. század utolsó harmadában keletkezett kommunikációtan és a pragmatika, valamint különféle kognitív tudományok.

A pragmatika alapot ad a retorikának, mert a retorika is a nyelv művészete. A középkorban a trívium, vagyis az alapképzés három területe egymásra épüléséből állt, ezek a grammatika, a logika és a retorika voltak. (Adamikné,2013:27)

2.3 A retorika és a nyelv

A nyelv a 20. századi filozófia egyik alapkérdése volt. Számos nyelvtudós, filozófus és retorikakutató foglalkozott és foglalkozik napjainkban is nyelvtudományi kérdésekkel, nyelv és retorika kapcsolatával.

Hans Georg Gadamer német filozófus, aki a hermeneutika egyik képviselője volt a 20. században, a nyelvet a megértés és a megértetés közegeként tekintette, amelyben a partnerek kölcsönös megértése és a dolgról való egyetértése végbemegy (Gadamer 1984,269 idézi Loboczkai J.). Gadamer Igazság és módszer című művében leszögezi, hogy a gondolat nyelvben való testet öltése elengedhetetlen feltétele a jelentésnek, amely így megérthetővé és megoszthatóvá válik. A gondolkodás és nyelvi megformálása között lényegi azonosság van.

Babits Mihály szerint „az ember gondolkodó és beszélő lény és egész élete

gondolkodásból és beszédből áll, és mindig jobban csak abból. Az ember szavakkal gondolkodik és szavakkal cselekszik” (Babits 1909/1978:93)

A nyelvi jelekből a kommunikáció során a nyelv által előírt szabályok szerint mondatokat, szöveget formálunk. A nyelvi jeleket a beszédben alkalmazzuk, tehát a beszédműködésben levő nyelvnek tekinthető. Gadamer szerint a működő nyelv nem egy eszköz, amely utólagosan kapcsolódna a már meglévő kifejezendőhöz, hanem nyelv és gondolkodás dinamikusan áthatják egymást. Úgy fogalmaz, hogy „a lét, amit meg lehet érteni : nyelv”. A nyelv a tudat létezési közege. Péter Mihály magyar nyelvész –tudós így ír erről :”A nyelv annyira szervesen hozzátartozik az ember életéhez, annyira magától értetődő minden megnyilvánulásunkban, mint a levegő. Észre sem vesszük, és a levegőt is csak akkor vesszük észre, amikor nincs, vagy amikor rossz. Ugyanez áll a nyelvre is”.

Horváth Kornélia „A szó mint metafora” című cikkében rámutat, hogy nyelv és retorika viszonyának kérdése magára a retorikafogalom meghatározására is kihat. Ezt a megállapítást arra alapozza, hogy a nyelv retorikai működésével kapcsolatban végzett különféle elméleti vizsgálódások kezdettől fogva két álláspont köré csoportosíthatók. Az egyik megközelítés szerint a metafora a nyelvhasználat különleges formája és a retorikus beszédmód csupán egy a nyelv eltérő működési lehetőségei közül. A másik nézet a retorikusságot általában mint a nyelv univerzális elvét határozza meg. Az egyik megközelítés lehetővé teszi a retorika fogalmának a meggyőzés, ráhatás kontextusában elgondolását, a másik a nyelv eleven metaforikusságának tétele, a retorikát a költőiség, azaz az irodalom kérdéseivel köti össze.

Gadamer egy 1979-es előadásában a nyelv és a retorika szerepéről leszögezi, hogy a retorika nem ugyanazt jelenti, mint a hagyományban. A beszéd művészete egyre inkább az írás és az olvasás művészetére alakul át. A beszéd a mindig valakihez vagy valaki előtt történik, az írás és olvasás pedig magányos tevékenységnek tűnik. Ugyanakkor az írásbeli megfogalmazás esetén is tekintettel vagyunk a lehetséges olvasókra, az olvasásnál pedig eleve egy nyelvi hagyomány közösségében mozgunk.

3. A RETORIKA AZ OKTATÁSBAN

3.1 A retorika oktatása a középiskolában

Napjainkban a retorika és érveléstechnika tantárgyakkal átfogóbban a felsőoktatásban találkozhatunk, középiskolai szinten csak a 11. osztályban jelenik meg. Az azonban fontos lenne, hogy a diákok minél korábban megismerkedjenek e tudományággal, amely nem pusztán az önálló véleménynyilvánítást és önkifejezést segítené elő, hanem támogatná a más véleményekkel kapcsolatos megértés, elfogadás és az esetleges építő jellegű kritika kialakítását is. Tinédzserkorban kiemelkedően fontos úgy a racionális döntéshozatal fejlesztése, mint az autonómia és a saját értékrend kialakítása, amelyre az iskola éppen olyan nagy ráhatással van, mint a baráti kör vagy a család. A retorika oktatása nagyban elősegíti a diákok közösségi és tanulmányi életben való aktív részvételét is.

A jelenleg érvényben lévő tanterv szerint a 11. évfolyamokon a retorikai ismeretek a második félévben kerülnek elő a magyar nyelv óra keretein belül. Az évi harmincöt óraszámából tizennégy szól a retorikai ismeretekről.

Braun Éva, Zékány Krisztina és Kovács-Burkus Erzsébet Magyar nyelv (szakosított szint) tankönyv a magyar oktatási nyelvű közép fokú tanintézetek 11. osztály számára. A tankönyv nem tesz ki 300 oldalt. A hagyományos leíró nyelvtani szemlélet határozza meg, a leíró nyelvtan szabályait oktatja, érinti az ehhez társítható modernebb nyelvészeti területeket és eredményeket, (szövegtan, és kommunikáció bizonyos területei (tömegkommunikáció, média), nagy hangsúlyt fektet a kommunikációra. Stílusát tekintve a könyv könnyen olvasható, jól érthető, logikus. Könnyen értelmezhető példákkal és átlátható ábrákkal van ellátva. Motiváló és érdekes a szöveggörnyezete. Témaválasztását tekintve sokszínű és változatos. Egyes leckék végén összefoglaló kérdésekkel találkozhatunk, egyszerűbbé és éttekinthetőbbé teszik a jól megszerkesztett táblázatok és ábrák. A tananyag egységek szerkesztése, egymásra való építése logikus és jól követhető. Némely fejezetek érdekes illusztrációkkal vannak ellátva. Sok területét érinti a nyelvtudományoknak vagyis nem riaszt el a nyelvtudományoktól és mindazonáltal beágyazza hétköznapi kontextusba. A feladatok és leckék végén számonkérő feladatok vannak, amelyek igénylik a tanulók kreativitását. Nagy hangsúlyt helyez a kommunikációra és a tömegkommunikáció, média szerepeltetése is megjelenik. A tankönyv alapján a retorika fejezetből a diákok megismerkedhetnek az érvek fajtáival, az érvelő szöveg típusokkal és a vita műfajával.

Mint megfigyeljük a tankönyvben a retorikát a kommunikációhoz csatolva oktatják.

A 20. oldaltól kezdődik a retorika fejezet. A témákat, a könnyebb értelmezhetőség érdekében táblázatokkal, példákkal és kreatív feladatokkal szemlélteti. A fejezet végén összefoglaló kérdések és feladatok vannak.

3.2 Innovációs módszerek és alkalmazhatóság

A retorika oktatásánál abból kell kiindulnunk mindenekelőtt, hogy a retorikát nem beszédművek előállításának eszközrendszereként kell tekintenünk, hanem érzékenységgként és magatartásként. A retorikai nevelés ennek megfelelően nem a kész szöveg megszületésére, hanem a kommunikáló személyiség, a magabíró „retorikus polgár” megformálására kell, hogy koncentráljon. Az ehhez kapcsolódó oktatási módszer nem veti el a klasszikus diszciplína használatát és ismeretét. Ezzel ellentétben, annak dinamikus kapacitását igyekszik alkalmazni és bemutatni.

A jelenleg érvényben lévő tanterv szerint a 11. évfolyamokon előkerülő retorikai ismeretek a szöveg elemzésére, a stílusra és az érvelésre vonatkoznak. A legfontosabb tartalmi elemeket a beszédmű strukturális egységei, műfajai és az érvek típusai adják – ezeket felismerni és alkalmazni is feladata a tanulónak.

A legtöbb esetben ennek az az eredménye egy olyan kész beszéd, amelyet a megadott előírások szerint el lehet vagy el kell készíteni. A beszéd elkészítésében a tanulás során a megszerkesztés és a kifejezés kapnak nagyobb hangsúlyt, az érvelés kivételével, melynek elsajátítása kétes sikerekkel valósul meg. (Major 2011)

A mű- és művelet központú neoretorika alapú oktatás szükségszerű kialakulása nem vezetett túl nagy sikerekhez, mondhatni nem vált be.

A retorikát ezúttal tehát nem meggyőző szövegtermék létrehozásának statikus eszköztáráként, hanem társas intelligenciaként: érzékenységgként és magatartásként fogjuk

fel (Aczél,2015a), amely az egyén számára a közösségbe való belépés készségeit, az önérvényesítés és mások megértésének a képességeit nyújtja.

A retorika mint folyamat felfogása megújított pedagógiai módszereket, feladatokat, tankönyveket kiva. A retorika oktatása, a retorikai térnek a diákokkal közösen történő felépítése, a gondolatok megszületése és az interakciók nyelvi-kommunikációs felfedezése a tanárnak is ajándékozó élmény. Ahogy Jay Heinrich írja: „A praktikus fogásokon túl a retorika hatalmas szellemi kalandot ígér: az emberi állapot megismerésének egy egészen újszerű nézőpontját. És ha ráébreszt minket a mindenütt jelen lévő érvelésre, a világ már soha nem lesz ugyanolyan” (Jay Heinrichs 2007: 6).

ÓRAVÁZLATOK

ÉRVEK

Óraterv 11. évfolyam, magyar nyelv

I. Az óraterv címe, témája: AZ ÉRV

II. Tudnivalók az óratervről

A feladat javasolt helye, kapcsolódásai: 11 évfolyam, retorika

Tervezett idő: 1 tanóra (45 perc).

A tanóra feladatainak fókuszai

- **Tematikus fókusz:** Az érv működése. Érvék és ellenérvék értelmezése.
- **Szövegértési fókusz:** Hírszöveg problémaközpontú értése. Érvék értése.
- **Szövegalkotási fókusz:** Tétel és érvék fogalmazása.

AZ ÉRV

Módszertani javaslatok

- Az óra feltételezi az érv és a tétel fogalmának ismeretét.
- A hírszöveg olvasását és a ráhangoló feladatot a diákok egyénileg és írásban oldják meg. Ezt követi a szöveg felolvasása (önként jelentkező) és a feladat tárgyyszerű megbeszélése.
 - A 2–4. feladat páros munka.. Ezután következik a közös megbeszélés.
 - Az 5. (reflektáló) feladat közös megbeszélés, vita keletkezhet, a vita során érdemes figyelmeztetni a tanulókat a kulturált vitatkozásra.
 - A házi feladatot csoportmunka. A feldolgozandó cikkek száma bővíthető, ezek közül néhányat el is lehet hagyni, és le is rövidíthetők. Figyeljünk arra, hogy megmaradjanak a tételként és érvként felhasználható szövegrészek.

A bemutató anyag készíttetése a diákok vonatkozó tudása és helyi lehetőségek függvénye szerint többféle műfajban és formában készülhet: előadásvázlat, infografika, plakát, röplap csomagolópapírra írt, illetve rajzolt anyag vagy prezentáció formájában. Kijelölheti a tanár a választható műfajt/műfajokat, húzhatnak a csoportok, vagy mindegyik csoport választhat a lehetőségek közül.

Szervezési feladatok és eszközök

Megfelelő példányszámban kinyomtatott szöveg és feladatsor.

A házi feladat csoportonként kinyomtatott szövegei. A bemutató anyagok készítéséhez szükséges segédeszközök (csomagolópapír, színes rajzeszközök stb.).

III. Feladatsor

Ráhangelés (5 perc)

(Önálló feladatmegoldás után közös megbeszélés)

Olvassátok el a következő hírt! Oldjátok meg a feladatokat!

Az Országgyűlés hétfőn elfogadta a közoktatási törvény módosítását, amely a 2004-es korlátozás után ismét lehetőséget ad az alsó tagozaton a buktatásra és az osztályozásra.

Az Országgyűlés által hétfőn elfogadott módosítás értelmében már az alsó tagozatban, a második osztály végén is lehet érdemjegyekkel osztályozni a diákokat. Erre eddig csak a negyedik osztály végén volt lehetőség, addig csak szöveges értékelést kaptak a diákok. Az iskolák ezután is dönthetnek úgy, hogy csak szöveges értékelést adnak.

Joób Sándor: *Buktatás, osztályozás: érvek, ellenérvek* – Index 2010. 07. 06.

http://index.hu/belfold/2010/07/06/buktatas_osztalyozas_ervek_ellenervek

1. feladat: Problémafelvetés – tételfogalmazás

- a) **Két témáról szólnak a törvényjavaslatok.**
- b) **Készítsetek összegzést egy pár szóban, mi ez a két téma!**

I.

II.

- c) **Fogalmazzatok meg két témát vitatételként!**

I. Az első témát eldöntendő kérdés formájában fogalmazzatok meg!

.....

II. A második témát választó kérdés formájában fogalmazzatok meg!

.....

Jelentésteremtés (30 perc)

(Páros munka, majd megbeszélés)

A következő feladatok az I. tételhez tartoznak.

2. feladat: Érvek és ellenérvek (Az érvek forrása az idézett sajtócikk.)

Állapítsátok meg, hogy hogyan viszonyulnak az I. tételhez a következő érvek: melyik szól mellette, melyik ellene? Mondjátok ki következtetésként a tételt!

A) Ha a tanuló egy vagy két tantárgyból nem tud eleget, a többi tantárgyból is újra kelltanulnia mindent.

Tehát:

B) A bukástól való félelem egyes diákokat több tanulásra és jobb teljesítményre ösztönözhet.

Tehát:

C) A kegyelemkettessel való átengedés csak növeli a lemaradásukat.

Tehát:

D) A buktatás korai kudarcot okoz.

Tehát:

E) A kegyelemkettés a többiek oktatását is hátráltatja.

Tehát:

F) A buktatás megbélyegzi a gyermeket.

Tehát:

G) A buktatás visszaállítása fontos eszközt ad a tanár kezébe.

Tehát:

H) A buktatás lehetőséget ad arra, hogy a diák ne maradjon le teljesen, hanem a tananyag átismétlésével folytathassa iskolai tanulmányait.

Tehát:

3. feladat: Érvek értelmezése

Gondolkodjatok el az alábbi érveken! Csoportokban beszéljétek meg a következő kérdéseket!

- **Melyik lehet ellenérv a felsoroltak közül a következő érvre?**

A bukástól való félelem jobb teljesítményre ösztönözhet.

- **Melyik két érv, amelyik lényegileg ugyanazt mondja közöttük?**

A buktatás esélyt ad arra, hogy a tanuló ne maradjon le, hanem a tananyag átismétlésével folytathassa iskolai tanulmányait.

- **Fogalmazatok ellenérvet a következő érveléssel szemben!**

A kegyelemkettes a többiek oktatását is hátráltatja.

- **Mikor igaz az következő érv! Induljatok ki a buktatás meghatározásából!**

A buktatás egy életre megbélyegzi a gyermeket.

4. feladat: Érvek rendszerezése. Rendezzék sorba az érveket és az ellenérveket: haladzatok a legfontosabbtól a kevésbé fontosak felé!

Reflektálás (10 perc)

5. feladat: Hibás érvek (Közös megbeszélés)

a) **A már korábban említett vitában a következő érvek hangzottak el. El kell döntenetek, hogy ezek az érvek elfogadhatók-e! Ha úgy vélitek, hogy nem elfogadható a számotokra, magyarázzátok meg, hogy melyik érvnek mi a hibája!**

- A buktatás a tanár a csődjét is jelentheti, aki nem tudta megfelelően fejleszteni a diákokat.
- A buktatás már megszokott eljárás, és nem tudnak másként fegyelmeztetni.
- Minden tanár öröme leli a buktatásban!
- A buktatásnak csak egy célja van, mégpedig, hogy a diák megbukjon.
- A diákokat szinte semmi mással nem lehet tanulásra ösztönözni, csak buktatással.
- Buktatás alsó tagozaton? Hogy lehet egy szegény kis elsőst megbuktatni? Ez legyen az első élménye az iskoláról?

b) **Gonoljátok végig, hogy volt-e az előző feladat megbeszélése közben bármiféle elfogult megnyilvánulás, és mi utalt az elfogultságra (tartalom, stílus, metakommunikáció, nyelvzenei eszközök)! Hogyan hathatnak ezek valódi vitahelyzetben?**

Házi feladat: Készítsetek vitaanyagot (csoportmunkában)

A cikkek témája a bukás/buktatás problémája kell legyen, amelyek nemcsak nálunk, hanem más országokban is vitákat válthatnak ki.

- a) **Dolgozzátok fel közösen a cikkeket a következő szempontok szerint!**
- Milyen javaslattal próbálnak megoldást találni a bukás problémájára?
 - Milyen okok, indokok jelennek meg a szövegben?
 - Fogalmazzatok át tétellé a javaslatot!
 - Fogalmazzatok a tételhez saját érveket/ellenérveket!
- b) **Az eredményről készítsetek illusztrációs anyagot egy vitaórához!**

IV. Javasolt megoldások

Ráhangelés (5 perc)

1. feladat: Problémafelvetés – tételfogalmazás

a) I. *buktatás* II. *szöveges értékelés*

b) I. (eldöntendő kérdés): *Jó-e, hasznos-e, szükséges-e a buktatás (az alsó tagozaton)?*

II. (választó kérdés): *Az osztályzás vagy a szöveges értékelés hasznosabb?*

Jelentésteremtés (30 perc)

2. feladat: Érvék és ellenérvék

A, C, D, F \Rightarrow *Nem jó a buktatás.*

B, C, E, G, H, I \Rightarrow *Jó a buktatás.*

3. feladat: Érvék értelmezése

- **Melyik lehet ellenérv a felsoroltak közül a következő érvre?**

A bukástól való félelem egyes diákokat jobb teljesítményre ösztönözhet.

A buktatás korai kudarcot okoz, és a diákok többségét nem motiválja a továbbitanulásra.

- **Melyik az a két érv, amelyik lényegileg ugyanazt mondja? Mi a különbség a közöttük?**

A buktatás esélyt ad arra, hogy a diák ne maradjon le véglegesen, hanem a tananyag átismétlésével folytathassa iskolai pályafutását.

A nem megfelelően teljesítő tanulók kegyelemkettessel való átengedése csak növeli alemaradásukat.

- **Fogalmazatok ellenérvet a következő érvvel szemben!**A kegyelemkettes a többiek oktatását is hátráltatja. *Lehetséges, hogy*

- *a diák megelőlegzett bizalomként éli meg a kegyelemkettést, és maga igyekszik majd bizonyítani a többiek előtt.*

- *a többiek felfigyelnek, együtt éreznek a diákkal, és igyekeznek segíteni neki, ezzel pedig ők is tanulnak.*

- *a tanár a továbbiakban kiemelten figyel, felzárkóztatja.*

- **Mikor igaz az alábbi érv? Induljatok ki a buktatás definíciójából (meghatározásából)!**

A buktatás megbélyegzi a gyermeket.

Amennyiben a bukást a tanárok, diákok, szülők, társadalom szégyennek minősíti,

(jelenleg ez a megítélés), akkor így éli meg a diák is. Ha bekövetkezne egy szemléletváltás, amelyik a bukást újratanulásként, a felzárkóztatás részeként értékelné, akkor nem lenne megbélyegző.

- **A következő érv kifejtetlen. Melyik másik érv tekinthető a kifejtésének?**

A buktatás visszaállítása fontos eszközt ad a tanár kezébe.

Ha nem buktatják meg a nem tanuló gyereket, az következmények nélkül hagyja a kötelességmulasztást.

A bukástól való félelem egyes diákokat teljesítményre ösztönözhet.

4. feladat: Érvek rendszerezése

Bármiféle megoldás jó lehet, ha kellően indokolt. A feladat lényege annakfelismertetése, hogy az érvek sorba rendezése is meggyőző hatású lehet.

Reflektálás (10 perc)

5. feladat: Hibás érvek

a) Mindegyik érv hibás.

A feladat lényege annak felismerése, hogy az érvek többféle okból lehetnek hibásak. A hiba lényege megfogalmazható saját szavaikkal vagy tanult hibatípusként.

- A buktatás a tanár a csődjét is jelentheti, aki nem tudta megfelelően fejleszteni a diákokat.

Nem a tételhez szóló érv. (Tétele lenne: A tanár vagy a diák hibája a bukás?)

- A buktatást a tanárok megszokták, és nem tudnak másként fegyelmezni.

Általánosítás.

- Minden tanár élvezi a buktatást!

Előítéleten alapuló állítás (címkézés).

- A buktatásnak csak az a célja, hogy a diák megbukjon.

Nincs indoklás, csak ismétlés (önmagába visszatérő érv).

- A diákokat semmi mással nem lehet tanulásra bírni, csak buktatással.

Nyilván van, akire hat a buktatás. De lehet diák, akit buktatással sem lehet tanulásra bírni, és lehet diák, akit mással igen, buktatással nem. Általánosítás.

- Buktatás alsó tagozaton? Hogy lehet egy szegény kis elsőst megbuktatni? Ez legyen az első élménye az iskoláról?

A szövegkörnyezetből pontatlanul kiragadott részlet. A szöveg pontosítja: „az alsó tagozatban, a második osztály végén is lehet érdemjegyekkel osztályozni”.

b) Feltételezhetően elhangzik elfogult vélemény, a tanárnak már a feladatmegoldás közben érdemes figyelni ezeket. Fontos, hogy kiderüljön:

- egy érv igazsága nem azon múlik, hogy egyetértünk-e vele;
- valódi vitahelyzetben indulatokat válthatnak ki az elfogult, nem tárgyilagos megnyilvánulások.

Házi feladat: Vitaanyag készítése

A feladat kiadása előtt érdemes tudatosítani: ha érdekes egy téma, akkor a felelős véleménynyilvánításhoz tájékozódni kell.

A feladat szövegei a *Mellékletben* találhatóak.

A szövegekhez a csoport képességei szerint külön-külön adhatóak egyedi szempontok is, amelyek konkrétan segítik az adott szöveg feldolgozását.

Melléklet:

Szövegek – A szövegek forrása: <http://eduline.hu/cimke/buktat%C3%A1s>

PORTUGÁLIA

A tanárok csak akkor bukthatják meg a diákokat egy vagy több tantárgyból, ha a magatartásukkal is baj van – ezt a döntést hozta a portugál oktatási miniszter, Isabel Alcada.

A rendelet értelmében, ha a rosszul tanuló diákok nem késnek az órákról, és nem zavarják az órákat, akkor az általános iskolai tanárok hiába panaszkodnak, felsőbb osztályba kell engedniük őket – írja az mno.hu.

A tanárok azzal vádolják Alcadát, hogy kizárólag a statisztikák javítása érdekli, akárcsak elődjét. A bukztatás elkerüléséhez elég a – jelentősen megkönnyített – tesztek 34 százalékát teljesíteni, mert a magatartás és az érdemjegyek átlaga bőven elég a ketteshez, mondta Anabela Magalhaes, az észak-portugáliai Amarante egyik középiskolájának történelemtanára

AUSZTRIA

Oktatási modulokra osztják fel az iskolaéveket a kormány elképzelése szerint az osztrák középfokú oktatásban, hogy csökkenjen az évismétlések száma. (...) a tantárgyakat iskolaévenként legkevesebb négy modulra osztják fel a gimnáziumok felső tagozatában és a szakmai képzést adó középiskolákban. A tanulóknak csak akkor kell évet ismételniük, ha legkevesebb három modulból vizsgáztak elégtelenre.

[...]

Az új rendszertől azt várják, hogy hatékonyabb lesz, és jobban ösztönzi a diákokat, mert a sikeresen lezárt tárgyakat már nem kell ismételni, és azokra a tantárgyakra összpontosíthatnak a tanulók, amelyek gondot okoztak nekik. A kezdeményező, Claudia Schmied szociáldemokrata (SPÖ) oktatási miniszter hangsúlyozta, az évismétlés káros hatása az is, hogy a tanulók kiszakadnak iskolán belüli korábbi környezetükből.

A koalíciós pártoknak együtt többségük van a parlamentben, így várhatóan változtatások nélkül valósul meg a kormány javaslata. A modulrendszer rugalmasabb iskolai előmenetelt jelent, mert egy elégtelen esetén nem jár évismétléssel, csak a modul megismétlésével, s ugyanúgy a tanulmányi egységek előre hozott elvégzését is lehetővé teszi. Ugyanakkor szigorúbb követelményeket állít abból a szempontból, hogy az eddigi

félévi osztályzattal ellentétben nem bocsátható érettségire – a szakmai képzések esetében záróvizsgára – az a tanuló, aki nem vizsgázik minden modulból legalább elégségesre. A sikertelen vizsgákat a következő félévben vagy tanévben kell megismételni, a többi tanóra látogatása mellett.

A javaslatot betervező Claudia Schmied eredetileg négy elégtelen osztályzattól javasolta az évismétlést, a tervezet végleges változata a koalíciós partnerrel folytatott tárgyalások eredményeként született meg. [...]

Az ellenzék más-más okból, de elégedetlen az „évismétlési kompromisszummal”. A zöldek előremutatónak tartják a modulrendszert, de csalódtak amiatt, hogy háromról kettőre csökkent a bukás nélkül ismétélhető egységek száma. A populista, szélsőjobb felé hajló Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) ellenzi az oktatási egységek bevezetését, véleményük szerint nehézséget okozhat a tanulóknak, ha például két főtárgyat kell újra felvenniük.

OHIO ÁLLAM

Tízezer harmadikost érhet meglepetés a tanév végén Ohio államban: azoknak, akik nem tanulnak meg olvasni, jövőre évet kell ismételniük – számolt be a Huffington Post.

Ohio-ban bevezettek egy új szabályt, amely alapján nem léphet negyedik osztályba az a diák, aki nem tud folyékonyan olvasni. A tanulóknak központi vizsgát kell tenniük harmadik év végén, ez alól csak a sajátos nevelési igényű diákok kapnak felmentést.

A jogszabályt azután hozták, hogy kiderült: egyes iskolakerületekben a harmadikos diákok negyven százaléka nem tud megfelelően olvasni. Az állam 13 millió dollárt különített el különféle segédanyagokra, amelyek segítségével a tanárok fejleszthetik a diákok képességeit.

A módszert már tizenkét amerikai államban alkalmazzák, a vélemények azonban megoszlanak: az a tapasztalat ugyanis, hogy főleg bevándorlók gyerekei és a szegényebb régiók diákjai ismételnék évet.

Természetesen kiskapuk is vannak: ha a diák hiányzik a felmérő napján, a tanár dönthet a továbbmenetelről. Sok szülő ezért eleve nem engedi aznap iskolába a gyereket, a pedagógust pedig lebeszéli a buktatásról. Persze olyan szülő is van, aki maga kéri az évismétlést, mert szerinte a gyerek magabiztosabbá válik a plusz egy év alatt.

OROSZORSZÁG

Szigorított a moszkvai oktatási hivatal: megszüntette az egyik fővárosi középiskola akkreditációját, a kilencedik évfolyamos diákok jelentős része ugyanis legalább egy tantárgyból bukásra áll, négyes-ötös tanuló pedig alig akad az intézményben.

Nem csak a moszkvai iskolákban születnek siralmas vizsgaeredmények, van olyan középiskola, ahol minden diák megbukott az érettségien.

Több mint húsz éve nem volt példa Oroszországban hasonló döntésre, az oktatási szakemberek szerint a közeljövőben azonban újabb általános és középiskolák húzhatják le a rolót a diákok siralmas vizsgaeredményei miatt – írja a Rianovosti.

Isaak Kalina oktatási és tudományos államtitkár szerint a pénteken bezárt iskola kilencedikes diákjainak ötven százaléka matematikából, 62 százaléka pedig orosz nyelvből és irodalomból bukott meg. 68 százaléuk még elégségesre sem tudta megírni a kémiaesztet, 71 százaléuk az angolvizsgán kapott egyest. Egy másik moszkvai középiskola igazgatója a hírportálnak azt mondta, precendensértékű lehet az oktatási hivatal döntése, a siralmas teszteredmények alapján számtalan fővárosi iskolát lehetne bezárni. A hivatal szóvivője szerint pont az a céljuk, hogy ezek az intézmények észbe kapjanak. „Rákényszerítjük a tanárokat és az igazgatókat, hogy minden eddiginél jobb minőségű munkát nyújtsanak. Az értékelhetetlen vizsgaeredményeket ugyanis nem fogjuk titokban tartani” – nyilatkozta. Az intézmény egyébként „csupán” az önállóságát veszítette el, egy másik, jobb eredményt produkáló iskola részeként működhet tovább, új igazgató vezetésével. Egy 2010-es kutatás szerint az orosz állampolgárok 82 százaléka úgy gondolja, az oktatás színvonala romlott az elmúlt tíz-tizenöt évben, a válaszadóknak csupán három százaléka gondolja úgy, hogy a szovjet időszak iskolai teljesítményéhez hasonlót érnek el a mai diákok. „Ha egy tanuló régen rossz jegyet kapott, a tanárok azonnal értesítették a szülőket a romló eredményekről, és korrepetálták a gyerekeket. Ma már senki nem teszi meg ezt” – mondta a hírportálnak egy 48 éves szülő, akinek a lánya szeptemberben kezdte az általános iskolát.

SZERBIA

Ellenőrizni fogják a szerb egyetemek azokat az oktatókat, akiknél túl sok hallgató bukott meg az elmúlt hónapokban – számolt be a Duna Televízió. Azért hozták a határozatot, mert egyes tanárok feltűnően sok diákok buktattak meg. Az országban az egyetemisták a harmadik sikertelen próbálkozás után egy vizsgabizottság előtt kérhetik az újabb vizsgát, viszont ez pénzbe és időbe kerül. Kevesen élnek vele, ráadásul tartanak az őket

megbuktató tanár retorziójától is. A Duna Televízió híradójában megszólaló lány gyógyszerészhallgató Újvidéken. Az első évben olyan jó volt az átlaga, hogy a második évet már ösztöndíjjal kezdhette meg. Eredménye azóta sem romlott, de idén az egyik tantárgyból ötször is megbukott. Nem érti, miért buktatta meg őt a tanár, sok évfolyamtársához hasonlóan. Azt mondja, elmennek a vizsgára négyszázan, és lerakják 30-40-en, és ez majdnem mindegyik vizsgaidőszakban hasonlóan zajlik.

A Belgrádi Egyetem szenátusa most elrendelte, hogy a dékánoknak ki kell vizsgáltatniuk azoknak a tanároknak a tevékenységét, akik a hallgatók több mint 70 százalékát megbuktatják. A Belgrádi Egyetem felmérése szerint minden hetedik tantárgyból csak a hallgatók harmada vizsgázik sikeresen. Az Újvidéki Egyetemen pontos statisztika ugyan nincs, de a diákok itt is többször panaszkodtak a vizsgákkal kapcsolatban. Bosnyák Zita rektorhelyettes azt mondja, jó lenne, ha országos szinten lennének ilyen felmérések.

CALVADOS MEGYE (FRANCIAORSZÁG)

Bevallottan a szemléletváltoztatást célozza az a normabontó kísérlet, amely ősszel kezdődik a normandiai Calvados megye általános iskoláiban. Az új tanévben a korábbinál nagyobb támogatást kapnak azok az iskolák, ahol alacsony az évisméltő diákok száma, viszont csökkentett támogatásban részesülnek azok, amelyek túl sok tanuló buktatnak meg év végén. „A buktatás az esetek 99,5 százalékában nem segíti a tanulási nehézségekkel küzdő diákokat, ráadásul nagyon költséges” – érvel álláspontja mellett Jean-Charles Huchet calvadosi tanfelügyelő. Szerinte azokat az iskolákat kell előnyös helyzetbe hozni, amelyek kreatív pedagógiai módszerekkel érik el, hogy a diák megtanulja a tananyagot, ahelyett, hogy évisméltésre küldenék, írja a franciakoktel.hu.

Az ilyen oktatási intézmények a jövő tanévtől heti egy-hat tanórával bővíthetik tanrendjüket, és ezzel arányos költségtámogatást kaphatnak. Ott azonban, ahol az évisméltésre utalt tanulók száma magas, akár heti tízzel is megkurtíthatják a tanórák számát, és persze az anyagi támogatást is. Az oroszországi iskoláknak más feltételeknek kell megfelelniük: nemrég az egyik moszkvai középiskolát zárták be, mert mindegyik diák megbukott a vizsgákon. Huchet tanfelügyelő egy nyilatkozatában a probléma egyik legkényesebb elemére hívta fel a figyelmet: adatokkal bizonyította, hogy a sok tanulót megbuktató iskolák a fejkvóta alapú finanszírozás miatt többlettámogatáshoz jutnak. A 27 000 iskolás oktatási költségeit biztosító calvadosi önkormányzat büdzsáját évi 8,5 millió euróval terheli a több mint ezer évisméltő diákra jutó pluszkiadás.

TEMATIKUS TERV – A VITA

I. Az óraterv címe: A vita – értékkonfliktusok

II. Tudnivalók az óratervről:

Az óraterv javasolt helye: 11. évfolyam, magyar nyelv; szóbeli és írásbeli szövegértés, szövegalkotás

Tervezett idő: 3 x 45 perc

Az óraterv fókuszai

- **Tematikus fókusz:** a saját értékek tudatosítása és kifejezése; a másik ember által vallott, képviselt értékek tiszteletben tartására való törekvés
- **Szövegértési fókusz:** törekvés a másik ember véleményének, álláspontjának pontos, előítéletektől mentes megértésére
- **Szövegalkotási fókusz:** értékeket, meggyőződéseket kifejező vitatételekkel kapcsolatos álláspontok ütköztetése a disputa módszerével

Kapcsolódási pontok: történelem, állampolgári és társadalmi ismeretek (emberi értékek becslésére, őrzésére; a konfliktusok feloldására törekvés); etika (11. évfolyam).

Fogalmak: vélemény, vita, érv, megbeszélés, hozzászólás

Módszertani javaslatok:

- Az óraterv három egymást követő tanítási órán valósítható meg. A terem berendezését egyéni, páros, csoport- és frontális munkára is alkalmassá kell tenni.

- Az óraterv témája fontos és egyben nehéz is, hiszen a meggyőzések és értékek mentén kialakult konfliktusok kezelése bizonyul a mindennapi életben a legnehezebbnek. Adott esetben olyan erős a konfliktus, hogy még minimális kommunikáció sem tud létrejönni az érintett felek között. Az óraterv tevékenységeinek megvalósításával azt lehet elősegíteni, hogy a más értékek mentén gondolkodók is képesek legyenek érvelve kifejezni az adott problémáról szóló álláspontjukat, és egyben képesek legyenek értő figyelemmel, empátiával odafordulni a más álláspontot képviselő emberek felé.

- A foglalkozást vezető pedagógustól mély csoportismeretet, empátiát kívánnak a feladatok, hiszen a személyes meggyőzések, a legfontosabb belső értékek a személyiség legérzékenyebb rétegét alkotják. Az empatikus, toleráns, bizalomteli légkör megteremtése is elsődlegesen pedagógusi feladat.

- A disputa tételmondata az osztály érdeklődése alapján választható ki. A B. Traven-

novella érték szempontú elemzését azoknak az osztályoknak ajánljuk, amelyeket a vallási-világnézeti konfliktusok érdekelnek. A Deme László-cikk által képviselt értékek megvitatását azon osztályoknak javasoljuk, ahol a trágár beszéd jellemzővé vált. Traven *Indiántérítés* című novellája ugyanis a vallási, világnézeti különbségen alapuló értékkonfliktusok kezelésének lehetőségeire mutat példát; Deme Lászlónak a *beszédkultúráról* szóló cikkrészlete a mindennapi nyelvhasználattal kapcsolatos értékkülönbségek ütköztetésére ad lehetőségeket, sokféle viszonyulást hívhat elő a diákokból, valódi vitára ösztönözheti őket.

- A tematikus egység lényege annak bebizonyítása és tanítása, hogy a meggyőződések érvekkel, bizonyítékokkal alátámaszthatók; hogy az értékek összeütközéséről szóló vita lehet konstruktív és termékeny; hogy a saját értékek tudatosítása és kifejezése nem akadály a másik ember megértésének; hogy a másik ember által vallott értékek megértése és tolerálása út lehet a kölcsönös megértés felé.

Eszközök: Az *Árverés*-drámajátékhoz értékártyák, zsetonok, papírlapok és íróeszközök szükségesek.

III. Feladatsor és lehetséges megoldások

Ráhangelődés

1. / „Számomra fontos, értékes dolgokról”

A következő feladat célja, hogy a diákok a számukra fontos, értékes dolgokról beszéljenek. A feladat tartalma az *Egy percünk a tiéd!* című drámajáték.

(4-5 fős csoportok kialakítása)

Ezután mindenki beszél egy számára fontos, értékes tárgyról, emberi tulajdonságról vagy emberi cselekedet(ek)ről, egy-egy percen keresztül.

A boldogságot adó életértékek kifejezése, megjelenítése: Melyek a legfőbb értékek a csoporttagok számára?

2. / Mi okozhat boldogságot?

Az első módszer az ötletroham: Mi adhat boldogságot? Mi lehet a legfontosabb érték?

Ezt követi a *Szoborcsoportok* című drámajáték (1. számú melléklet). 4-5 fős csoportok „mozdulatképeket” készítenek arról, hogy mi a boldogság.

3. / Döntések az értékek fontosságáról

A feladatot az *Árverés* című drámajáték módszerével végeztessük el (1. számú melléklet).

A tanár árverésre bocsát értékeket, kikiáltási árral. Mi mennyiért kelt el, jegyezzék fel. Az árverés végén beszéljék meg, ki, mit, mennyiért és miért vásárolt.

4. / Boldog élethelyzetek és konfliktusok

A feladat célja a következő boldog élethelyzetek, életélmények, majd saját élményű konfliktushelyzetek felidézése.

Sikerült elérni céljaimat, értékesnek éreztem magam, boldog voltam – a párok egymásnak 3-3 perc alatt meséljenek el egy-egy boldog életélményről szóló saját történetet.

Ezután olyan konfliktushelyzeteket kell 4-5 fős csoportokban felidézni, amikor nem sikerült elfogadtatni környezetetekkel valamely fontos meggyőződésedet vagy értékesnek tartott tulajdonságodat.

Készüljön *összegző plakát* csoportonként:

- Mi volt a meggyőződés?
- Mi volt az értékesnek tartott tulajdonság?
- Mi okozta a konfliktust?
- Miért nem fogadta el a környezeted az adott viselkedést, ill. megnyilvánulást? A csoporttagok véleménye is hangozzék el röviden a konfliktus lehetséges okáról!

Jelentésteremtés

5. / Beszélgetés értékkonfliktusokról: B. Traven: *Indiántérítés*

Javasoljuk, hogy az osztály hangulatának, érdeklődésének és értékrendjének ismeretében a tanár válasszon az 5./ és a 6./ feladat (a novella és a nyelvészeti cikk) között.

Traven *Indiántérítés* című novellájának felolvasása, majd a javasolt szempontsor szerint novellaelemzés.

Javasolt szempontok és lehetséges válaszok B. Traven *Indiántérítés* című novellájának elemzéséhez:

- Mit tartott értéknek vallásában, hitében Páter Balverde spanyol szerzetes?
(*Isten végtelen szeretetét, az emberek érdemeik jutalmául és hitük által nyerjék el az örök életet.*)
- Mit tartott értéknek vallásában, hitében az indián törzsfőnök?
(*A minden este meghaló isten nyugalmat és békét hoz; a minden reggel feltámadó isten fényt, meleget, szépséget és termékenységet áraszt; örökké visszatérő, mindig újjászülető isten. Szeretet és végtelen odaadás jellemzi, ezért semmit nem követel.*)
- Hogyan viszonyultak egymáshoz, illetve egymás hitéhez?
(*Nyitottak voltak egymás hite iránt.*)
- Milyen módon mondta el véleményét, meggyőződését az indián törzsfőnök?

(Nyugodtan, higgadtan, átgondoltan; hitelesen.)

▪ Véleményetek szerint volt-e valamilyen értelme, eredménye beszélgetésüknek?
(Meghallgatták egymást, a spanyol szerzetes beszélt Jézus Krisztusról; az indián törzsfőnök az „indiók nagy istenéről”; megpróbálták megérteni egymás hitét, érzéseit és gondolatait; mindez a beszélgetésük eredményének tekinthető.)

6. / Beszélgetés értékkonfliktusokról: Deme László: A beszédkultúra ábécéje

Deme László *A beszédkultúra ábécéje* című cikkészlet felolvasása és vitája értékszempontok szerint

Javasolt szempontsor és lehetséges válaszok a Deme László-cikk elemzéséhez:

- Mi Deme László nyelvész álláspontja a trágár beszédről?
(A trágár beszéd a kulturálatlanság, az izléstelenség, az igénytelenség kifejeződése.)
- Milyen érveket sorakoztat föl, milyen bizonyítékokra hivatkozik?
(A beszédünk fogalomvilágunk, látásmódunk tükrö. Árnyaltabb, kifejezőbb, igényesebb beszéddel pontosabban, mélyebben fejezhetjük ki érzelmeinket, gondolatainkat. A nyelvész művészi alkotásokban sem fogadja el a trágár beszédet. Álláspontja szerint a művészi alkotás nemcsak tükrözi a valóságot, hanem szentesít is.)
- Deme László álláspontja szerint a kulturált nyelvhasználat milyen értékek kifejezője?
(Igényesség, pontosság, a másik ember tisztelete; követendő példa.)
- Egyetértesz-e Deme László álláspontjával?
- Sorold fel saját érveidet, bizonyítékaidat!

7. / Vita

Az előző szövegek egyikének megbeszélése után folyjon le egy disputa az osztály által kiválasztott, értékkülönbségeket kifejező vitatételről.

A vita menete, szabályai és vitatétel javaslatai

A disputa-módszer vagy más néven vita – módszer Európa számos országában a közéleti szereplésre való felkészítés egyik kiváló módszere. A sportszerű viták sajátos formája, amiben két csapat bizonyos szabályok szerint méri össze meggyőző képességét. A disputának nagy hagyománya van az angolszász országokban. Utalhatunk rá, hogy a nyílt vitának és a vitázás tanításának más országokban is nagy hagyománya van, például a reformáció idején az oktatás eszköztárába is beletartozott.

A vita általában két háromtagú csapat között zajlik egy előre meghatározott tételről. Az

egyik csapat az állító csapat, a másik a tagadó csapat. Az állító csapat feladata az, hogy a tételt bizonyítsa, tehát olyan érveket soroljanak fel, amelyek ezt a tételt alá támasztják ; a tagadó csapat feladata a tétel cáfolása, tehát olyan érveket hoznak fel, amelyek a tétel hamisságát bizonyítják. Az állító csapat tagjai ezenkívül cáfolják a tagadó csapat érveit, a tagadó csapat tagjai pedig az állító csapat érveit. Mindkét csapatnak meghatározott idő áll a rendelkezésére.

A vitát ajánatos a tanárnak vezetni, de vezetheti az egyik diák is. A vitavezető megadja a csapatok tagjainak a szót, méri az időt és figyelmezteti a beszélőket, mielőtt lejár az idejük. A közönség előre meghatározott szempontok alapján dönt arról, kinek az érvei voltak meggyőzőbbek.

IDŐ	ÁLLÍTÓ CSAPAT	TAGADÓ CSAPAT
6 perc	<p>Állító 1</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bemutatja a csapat tagjait. Ismerteti, értelmezi a tételt; ha kell, elmagyarázza a tétel kulcsszavait. Felvázolja a csapatérvrendszerét. ▪ Bizonyítékokkal alátámasztja érveit. ▪ Nyomatékosítva összefoglalja az álláspontját, és lezárja a beszédét. 	
2 perc	<p>Felelet</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Válaszol a tagadó 3. tagjának kérdéseire. 	<p>Kérdés</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ A tagadó csapat 3. tagja kérdéseket tesz fel.
6 perc		<p>Tagadó 1</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bemutatja a csapat tagjait.

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Előadja álláspontját. ▪ Cáfolja az állító csapat érveit, bizonyítékokkal támasztja alá. ▪ Előadja saját tagadó érveit, bizonyítékokkal támasztja alá. ▪ Nyomatékosítva összefoglalja álláspontját, és lezárja a beszédet.
2 perc	<p>Kérdés</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Az állító csapat 3. tagja kérdéseket tesz fel. 	<p>Felelet</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Válaszol az állító csapat 3. tagjánakkérdéseire.
5 perc	<p>Állító 2</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cáfolja a tagadó csapat érveit, bizonyítékokat hoz fel. ▪ Megerősíti csapataérvrendszerét. ▪ Új érveket hoz fel, bizonyítékokkal alátámasztja érveit. ▪ Összefoglalja beszédét. 	
5 perc		<p>Tagadó 2</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cáfolja az állító csapat eddigcáfolatlanul maradt érveit. ▪ Megerősíti a tagadó csapatérvrendszerét. ▪ Új érveket hoz fel, bizonyítékokkal támasztja alá érveit. ▪ Összefoglalja beszédét.

5 perc	<p>Állító 3</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cáfolja a tagadó csapat cáfolatlanul maradt érveit. ▪ Új érveket már nem hozhat fel. ▪ Az érveket összefoglalva 	
	<p>próbálja bizonyítani, hogy az állító csapat érvei mindent egybevetve erősebbek voltak, mint a tagadó csapat érvei.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Lezárja beszédét. 	
5 perc		<p>Tagadó 3</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cáfolja az állító csapat cáfolatlanul maradt érveit. ▪ Új érveket már hozhat fel. ▪ Az érveket összefoglalva megpróbálja bizonyítani, hogy a tagadó csapat érvrendszere mindent egybevetve erősebb volt, mint az állító csapaté.

A vitaversenyt az a csapat nyeri meg, amelyiknek az érvrendszere erősebb volt. A legjobb csapat mellett a legjobb előadó is kaphat díjat.

Javaslatok vitatételekre:

1. Az autóközlekedést korlátozni kellene a városközpontokban
2. Az osztályozást el kellene törölni
3. Az állatkísérleteket be kellene tiltani
4. Aki szegény, maga tehet róla...
5. Fontosabb a szabadság, mint egyenlőség
6. A kormány köteles gondoskodni az állampolgárok jólétéről

7. A cenzúra védi a közízlést
8. Meg kellene szüntetni a reklámot a televízióban
9. A barát az, aki nem mond feletted ítéletet
10. Az ember sorsa attól függ, ahová született

Vitatételeket szabadon fogalmazhat az osztály is. Szavazással dönthető el a vitára bocsátandó tételmondat. Forrás: Szálkáné Gyapay Márta (1999): *Gyakorlati retorika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 141-147., 154-157. old.

A disputa lebonyolítása után feltétlenül értékeljék a csapatok is a közös munkát, és magunk is értékeljük a megszólalásokat. Kiemelt szempontunk legyen a témakör fő tartalma: mennyiben sikerült érdemben megérteniük a csapatoknak egymást, és úgy vitatkozni egymással, hogy közben tiszteletben tartsák egymás álláspontját.

Szempontok a vita értékeléséhez:

- Milyen volt a tétel értelmezése?
- Mennyire támogatták az egyes érvek az érvelési rendszert?
- Mennyire volt eredményes a másik csapat érveinek cáfolata?
- Megfelelő volt-e a beszédek stílusa?
- Meggyőző volt-e az előadásmód?
- Őszinték és természetesekek voltak-e a beszédek?
- Milyen a beszédek felépítése, az érvek logikai minősége, a gondolatmenet kidolgozása?
- Hogyan illeszkedtek az egyes beszédek az egész csapat érvelési rendszerébe?

8. / Beszélgető kör József Attila *Két hexameter* című verséről József Attila *Két hexameter*

Mért legyek én tisztességes? Kiterítenek úgysis!
Mért ne legyek tisztességes! Kiterítenek úgysis.

Kérdések és a lehetséges válaszok:

- Mit jelenthet tisztességesen élni, tisztességesnek lenni?
(*Becsületesen élni; őszintén, nyíltan beszélni, cselekedni; önmagamat megőrizve, önmagamat vállalva; másokat tiszteletben tartva.*)
- Mit jelenthet a „kiterítenek” szó?

(Magsértenek, megaláznak, ellehetetlenítenek; de általános szinten az ember halandóságára, mindenképp bekövetkező halálára utalhat.)

- Értelmezzétek a mondatvégi írásjelek változását!(A felkiáltójel erős, mély érzelmek, akár indulat, dac, hit együttes megnyilvánulására utalhat. A mondatvégi, egyben a verset lezáró pont elfogadást, nyugvópontot, beletörődést jelezhet.)

- Mi a lírai én álláspontja?

Reflektálás

9. / Ilyen vagyok?

Kezdjük a feladatot Carl Rogers *Ilyen vagyok* című írásának önálló elolvasásával. Ezt követően rövid beszélgetés után adjuk a diákoknak azt a feladatot, hogy *Ilyen vagyok* címmel írjanak monológot önmagukról. Ajánljuk fel a diákoknak, hogy ezzel a feladattal csak akkor álljunk elő, ha az osztály hangulata, légköre bizalommal teli. A párokat egymás közül válasszák a diákok. Mindenképp mondjuk el, hogy inkább legyen kevesebb fogalmazás, de ne kényszerüljenek hazugságra. Ha a feladat sikeres, akkor éreztessük, hogy a személyes vélemény biztonsága és komolysága nem áll ellentétben mások véleményének komolyan vételével, tiszteletével.

- Írjatok egyes szám első személyű monológot legjellemzőbb belső tulajdonságaitokról, meggyőződéseitekről *Ilyen vagyok* címmel!
- A párok tagjai olvassák fel egymásnak írásaikat!
- Emeljék ki, mit és miért tisztel, becsül legjobban a párjában!

1. SZÁMÚ MELLEKLET

A drámajátékok leírása

Szoborcsoportok

4-5 fős csoportokat alakítunk. A játék első fordulójából hagyjunk ki annyi embert, mint a csoportok száma. Minden csoportnak egy-egy képet (tablót) kell készítenie arról, hogy mi a boldogság. Amint elkészültek a képek, rövid gondolkodási idő után, a vezető által adott jelre a képek készítéséből kihagyott játékosok gyorsan felváltják azt, aki szerintük a legboldogabb. Bármelyik képet választhatják, s ha a kiválasztott képet és alakot valaki már lefoglalta, akkor keressék meg a második legboldogabbat.

Többféleképpen folytathatjuk a játékot: A lecserélt játékosok választhatnak, de ahelyett, hogy felváltanák a szerintük legboldogabbat, mellé állnak, ugyanazt a pozíciót felvéve. Ezt követően különböző időközökben tapsol a vezető. A játékosok minden egyes tapsnál tehetnek egy-egy mozdulatot, ami szerintük az adott állapotot fokozza. A változások és az utolsó kép elemzésével ér véget a játék.

Árverés

A játékhoz kártyák, zsetonok vagy papírlapok szükségesek.

A játék előkészítése: az árverezendő értékekről (ezek lehetnek erkölcsi, szellemi, tárgyi stb. értékek) kártyákat kell készíteni. Minden résztvevő száz zsetonnal (ponttal) rendelkezik.

A játék menete: A vezető (kikiáltó) felolvassa az árverésre bocsátott értékek listáját, majd a kikiáltási árat közölve, egyenként megvételre kínálja azokat. Érdemes feljegyezni, mi mennyiért kelt el. Az aukció végén beszéljük meg, hogy ki mit, mennyiért és miért vásárolt.

Két rövid lista az árverésekhez (amelyek szabadon módosíthatók, kiegészíthetők):

„A legfontosabb számomra” – szerelem, karrier, gazdagság, egészség, népszerűség, hosszú élet, sikeres házasság, műveltség, bejárni a világot, nagy szellemi teljesítményeket létrehozni, stb.

„Amit leginkább nem szeretek” – hazugság, erőszak, emberek lebecsülése, háború, alkohol, dohányzás, stb.

Forrás: Játékkönyv. Szerkesztette: Kaposi László. Kerekasztal Színházi Nevelési Központ

– Marczibányi Téri Művelődési Központ, Bp., 58-60. old./ számú melléklet

B. Traven: Indiántértés

Egy indiánfőnök egy napon felkereste Balverde spanyol szerzetest, aki Mexikóban misszionáriusként működött, hogy az egyedül üdvözítő tant hirdesse az indiánok között.

A főnököt törzsének két férfi tagja kísérte, akik a tanács tagjai, tehát nemzetségfők voltak. Páter Balverde udvariasan fogadta a főnököt, minden nagyképűség nélkül. És itt meg kell mondanom, hogy Mexikóban a spanyol uralom első háromszáz évében a spanyol szerzetesek és papok voltak az indiánok egyedüli igaz barátai. /.../

Az itt elbeszélendő történet azonban abban az időben esett meg, amikor a katolikus misszionáriusok nem azzal a gondolattal tevékenykedtek a mexikói indiánok között, hogy megerősítsék az egyház földi és politikai hatalmát, hanem azzal az őszinte és mindenképpen becsületes szándékkal, hogy az indiánokat testvéri módon a paradicsomba segítsék. A szerzetesek abban az időben olyan önzetlenül és annyira érdek nélkül tevékenykedtek, ahogy világszerte ritkán fordult elő. Nemcsak az üdvözítő tant hozták el az indiánoknak, hanem még sok minden mással is ellátták őket, olyasmivel, aminek már itt a földön hasznát vehették, s ami sokuknak bizonyos mértékű gazdasági szabadságot adott. Hasznos mesterségek és művészetek százaira tanították meg őket; selyemhernyó tenyésztésére, agyagedények mázzal való bevonására, hogy csak néhányat említsünk. Így aztán semmi meglepő sincs benne, hogy az indiánok gyakran önként felkeresték a szerzeteseket, hogy az új vallásról halljanak tőlük.

És ez volt az, ami azt a bizonyos főnököt két kísérőjével együtt Balverde atyához vezette. A főnök így szólt a szerzeteshez:

– Mi tökéletesen elégedettek vagyunk az isteneinkkel, különösen a nagyokkal. Csak az alsóbb isteneink okoznak nekünk gyakran gondot. Ha esőre van szükségünk, akkor az esőisten *egy* cseppet sem küld belőle, ha pedig száraz idő kellene, akkor tehetünk mi akármit, a szárító szél istenét nem találjuk otthon. Így van ez néhány kisebb istenünkkel. Ezért törzsem vénei tanácsot tartottak, és úgy határoztak, hogy jöjjek el hozzád, az új vallás hirdetőjéhez, hogy meghalljam, tudsz-e nekünk jobb isteneket ajánlani. Ha úgy látjuk, hogy a te isteneid jobbak, mint a mieink, akkor hajlandóak vagyunk a te isteneidet elfogadni, és a mieinket elfelejteni. Mesélj nekünk, nekem és tanácsadóimnak, a te vallásodról. Jól odafigyelünk majd, és amit elmondasz nekünk a te isteneidről, arról hűségesen beszámolunk otthon a mi népünknek, és azután majd idejében közöljük veled, hogy mit határoztunk.

Balverde atya minden felesleges cifrázás nélkül, egyszerű szavakkal elmondta az evangélium alaptörténetét, világos, keresetlen mondatokban, mintha egy gyermeknek

mesélné a történetet. Mindent, ami zavaró lehetett volna, egyelőre kihagyott. Ezt helyesen tette, és ezzel be is bizonyította, hogy jól tud bánni az olyan egyszerűemberekkel, mint a látogatói.

A főnök órákon át hallgatta, anélkül, hogy csak egyetlen alkalommal is félbeszakította volna.

Amikor a szerzetes befejezte, a főnök így szólt:

– Kedves barátom, én meghallgattam, amit nekem és tanácsadóimnak elmondál. Én már most azonnal tudnék neked válaszolni. De te olyan becsületesen szóltál velünk, hogy a szívem fájna, ha azonnal válaszolnék, mert lehet, hogy meggondolatlanul beszélnék, és ezzel neked és a te istenednek fájdalmat okoznék. Ezt semmiképpen nem akarom. Ma éjszaka itt alszom majd a faluban, és álmomban jól átgondoltam, amit nekem mondtál. És reggel korán eljövök, és elmondom neked, mit gondolok, és mit határoztam el magamban. Akkor ez már semmiképpen sem lesz meggondolatlan, hanem jól megfontolt és igaz beszéd, mely sem neked, sem a te istenednek nem fog fájdalmat okozni, mivel nyugodt gondolatoknak lesz tiszta gyümölcse. És ha valaki jól átgondoltan és becsületesen megmondja a maga igazát, akkor nincs az az isten, aki megharagudna rá, hiszen maga az isten az, aki ezt az igazságot a szívembe helyezte. Elfogadod ezt, barátom?

– Természetesen, testvérem – mondta a páter –, teljes mértékben elfogadom. Isten és a Szent Szűz irányítsa gondolataidat, és vezessen el téged és a tieidet az egyedüli üdvösséghez. Isten vezéreljen!

Másnap reggel, amikor a páter a helység kápolnájában befejezte a misét, és éppen leült reggelizni, megérkezett a főnök a két tanácsadójával, hogy közölje választát.

A szerzetes azonnal beszélni akart a főnökkel. A főnök azonban így szólt:

– Látom, hogy éppen enni készülsz. Jobb számodra, ha nyugodtan elfogyasztod az ételt, hiszen bizonyára éhes vagy. Csak elsietnéd a dolgot. A vallás pedig nem tűri a sietséget, az én vallásom legalábbis, és gondolom, a tiéd sem. Egyél, és ha jóllaktál, akkor majd beszélünk.

Amikor a szerzetes megreggelizett, kijött hozzájuk, és a főnökkel és két tanácsadójával leült egy fa alá, amely a kápolna mellett állott. A szerzetes nem kérdezett, és nem sürgette a főnököt. Nyugodtan várt, amíg az beszélni kezdett.

A főnök ezt mondta:

– Jól megfontoltam szívemben minden szót, amelyet nekem mondtál. A te istenedhagyta, hogy megkorbácsolják. Így van?

– Igen, hogy magára vegye a világ bűneit – mondta a páter.

– Hagyta, hogy leköpjék, szidalmazzák, sárral dobálják, hagyta, hogy bolond királynak gúnyolják, hagyta, hogy gúnyból töviskoronát tegyenek a fejére. Így van?

– Igen, hogy magára vegye az emberek bűneit – mondta ismét a páter.

– Hagyta, hogy rászegezzék egy gerendára, és csúfosan kimúlt ott, mint egy betegkutya. Így van?

– Igen, hogy minden bűnűktől megváltsa az embereket – mondta a páter. Erre a főnök nagyon nyugodtan így válaszolt:

– Ez az, amit isten az éjszaka a szívembe helyezett: Aki nem tud maga iránt elegendő tiszteletet kelteni az emberekben, hogy ne merjék őt leköpni, szidalmazni, kigúnyolni és sárral megdobálni, nem lehet egy indián istene. Annak, aki nem tud és nem akar védekezni, nincs piros vére, és nincs bátorsága. És nem lehet egy indián istene. Aki nem tudja és nem akarja megszabadítani magát a gerendáról, amelyre felszegezték, nem tudja megváltani az embereket, és ezért nem lehet egy indián istene. Aki egy gerendára szegezve jajgat és nyüszít, mint egy vénasszony, nem lehet egy indián istene.

A főnök még folytatni akarta beszédét; a szerzetes azonban nem tudta olyan mélységes nyugalommal végighallgatni, amilyent tegnap a főnök a szerzetes beszéde alatt tanúsított. Félbeszakította az indiánt:

– Az én istenem mindezt szándékosan tette, hogy megváltsa az embereket; szenvedni akart, szenvedni minden emberért.

Erre a főnök így szólt:

– Te azt mondod, hogy a te istened mindenható isten és a végtelen szeretet istene.

– Igaz?

– Igen, igaz.

– Ha valóban mindenható ez a te istened, miért nem vesz le minden bűnt és mindenvétket az emberekről, anélkül, hogy szenvedne, hogy magát gúnyolni hagyná, anélkül, hogy nyomorúságosan nyüszítve meghalna? És ha valóban a végtelen szeretet istene, miért hagyja az embereket bűneikben sínylődni, miért hagyja egyáltalán, hogy bűnt kövessenek? Csak azért, hogy ezt a szánalmasan mulandó színjátékot bemutathassa? Egy szemfényvesztő nem lehet egy indián istene

– De – szakította félbe ismét a szerzetes – ezt isten azért tette, hogy az emberek érdemeik jutalmául s hitük által nyerjék el az örök életet.

– Miért ez a kerülő út, barátom? – kérdezte nyugodtan az indián. – Miért kell érdemekkel elnyerni azt, amit egy isten végtelen szeretetében és végtelen

mindenhatóságában ingyen megadhat, mint ahogy anyám mindent, de mindent ingyen ad nekem, szeretetből, és nem kérdi, hogy érdemes vagyok-e rá, hogy hiszek-e őbenne, hogy imádom-e őt. Szeretetében mindent megadna nekem, pör és alku nélkül, még akkor is, ha én őt – amitől engem isten óvjon – szidalmaznám, kigúnyolnám, vagy akár meg is ütném. Az én anyám nagyobb, mint a te istened; mert több benne a végtelen szeretet, több a végtelen odaadás, mint a te istenedben, és kevesebb hitet és imádságot követel.

A páter kitért a válasz elől, és egy másik hittételre terelte a beszédet, amely mindig nagy hatást tett azokra az indiánokra, akiknek eddig elmondta.

– Az én istenem azonban nem halt meg, amint te hiszed, mivel tegnap nyilván rosszul hallottad. Az én istenem három nap múlva feltámadt halottaiból, és nagy pompával a mennyekbe szállt.

– Hányszor? – kérdezte az indián kurtán. A páter kissé csodálkozva felelte:

– Természetesen egyszer.

– És egyszer már vissza is jött azóta a te istened? – Ezt a kérdést éppen olyan kurtán és szárazon tette fel a főnök, mint az előbbit.

– Nem – mondta a szerzetes –, nem jött vissza azóta, de megígérte, hogy majdan visszatér, hogy ítélezzék, és hogy...

Ezúttal a főnök volt az, aki a szavába vágott: – ... és hogy kárhozatba taszítson.

– Igen – mondta a szerzetes, bár már kissé felindultan –, igen, hogy kárhozatba taszítson mindenkit, aki nem hisz őbenne, aki kiforgatja az ő szavait, aki nem akarja az üdvözítő igazságot megismerni, holott két kézzel és ajándékkal kínálják neki.

A főnök nem ragadtatta el magát a szerzetes felindult szavaitól. Amikor a páter befejezte, az indián csendesen így szólt:

– Utoljára pedig ezeket a szavakat helyezte a szívembe isten: Az én istenem minden este meghal értünk, indián gyermekeiért, hogy hűvösséget hozzon, nyugalmat és békét. Meghal súlyos, arany szépségében, nem kigúnyolva, nem leköpdösve, nem sárralmegdobálva. Szépen hal meg, mint egy valóban nagy isten. De reggel ismét feltámad halottaiból, előbb a halál leplét viselve még, de azután megcsillannak aranydárdái a kék mennyboltozaton, és végül ott áll ő, a nagy, az aranyból való, a hatalmas. Fényt, meleget, szépséget és termékenységet áraszt, a virágoknak színt és illatot ad, a madarakat édes dalokra tanítja, a kukoricacsöbe erőt és egészséget önt, a gyümölcsökbe édes ízt és gyógyító levet lehel, a felhőkkel játszózva kergetőzik a levegő kék tengerében. És szeretett anyámhoz hasonlóan az én istenem is ad, csak ad és ad, nem követel imádságot, és nem vár imádságot, nem kér hitet, és sohasem taszít kárhozatba. És ha eljő az este, ismét

meghal vörös-arany pompájában, nem kigúnyolva, nem nyüsztítve, hanem nyugodt, mélység és békét ígérő mosollyal; megáldva elfáradt szemének utolsó pillantásával indián gyermekeit. És reggel ismét fenn van a mennyboltozaton, az örökifjú, az örökké sugárzó, az örökké ajándékozó, az örökké újjászülető, a mindig visszatérő, az indiánok nagy arany istene. És utolsóként ezt a szót helyezte szívembe az isten: Ne cseréld el a te istenedet, jó fiam, mert nincs nagyobb isten a te istenednél, a mosolygó istennél, aki sugaraiban ujjong és énekel, nincs szebb és nincs nemesebb isten széles e világon, mint a folyékony aranyban fürdő isten, mint az indiánok pompás, sugárzó istene.

És amikor a főnök ezt elmondta, megköszönte Balverde atyának a barátságot, amelyet iránta tanúsított. Azután összetekerte a takaróját, amelyen ült, a vállára vetette, és elment kísérelőivel együtt vissza a népéhez.

A törzs a Sierra Madre északi felében lakik.

Mind a mai napig nélkülözi az egyedüli üdvözítő tant. /.../ Ezt jó keresztényekként mély alázattal és a mások akaratának teljes tiszteletben tartásával illendően el fogjuk viselni. Halleluja!

B. Traven (1978): *Makrancos hölgy Mexikóban*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 194-202. old.

3. SZÁMÚ MELLEKLET

Deme László: A beszédkultúra ábécéje (részletek)

Útszéli kifejezéseket hallani úton-útfélen, akaratunk ellenére, olyasféle érzés, mint reggeltől estig dohányfüstben ülni annak, aki maga nem dohányzik. Hogy ki mivel és mennyire rontja egészségét, abba más nem szólhat bele (bár az orvosa igen). De a másokét milyen jogon veszélyezteti?! – Nos: így van ez a trágársággal is. Zárt ajtók mögött, magunk között sem épületes éppen. De magánügy. Ám nyilvános helyen, mindenki füle hallatára, akaratunk ellenére: ez bizony már az ízléstelenek terrorja.

Ügyeljünk hát a nyelvezetünkre, legalább mások előtt. Aki azt hiszi, hogy ez merő képmutatás, gondoljon arra: testi szükségleteinket sem végezzük mindenki láttára. Pedig az kisebb szégyen, hiszen elhárítatlanul vele jár azzal, hogy emberek vagyunk. A trágárság nem; – az éppen ellene mond az emberségnek. Nélküle megvolna az emberiség, sőt: emberebb módon élne.

Úr támadna-e bennünk, ha egyszer – valami csoda folytán – hirtelen elfelednénk a durva és ocsmány szavakat? Nem valószínű. Inkább gazdagodnánk vele. A néhány – mindenre használt – általános ige, főnév és jelző helyett kénytelenek lennénk megkeresni az éppen odaillőt, a jellemzőbbet, a kifejezőbbet. S bizonyára meg is találánk. Eleinte talán csak keresve, csak kényszerből, csak mások előtt. Aztán egyre inkább ráérünk az árnyaltabb, kifejezőbb, igényesebb beszéd ízére.

Vajon csupán a szavaink mások, mint a kulturált beszédűeké; vagy a fogalomvilágunk, a látásmódunk is eltérő ennek révén? Gondoljuk át: az őseim, s megosztva: a fater meg az öreglány, tartalmazhat-e annyi tiszteletet, mint a szüleim, s azon belül az apám és anyám; éreztetet-e annyi közelséget, mint az apu és anyu! S aki Petőfiről ezt írja a dolgozatában: „A szülők nem akarták engedni Júliának, hogy vele járjon, de végül mégis összeálltak”, az vajon megérezte-e valamit is a költő szerelmes verseinek érzelmvilágából!

Zavart kelt bennünk persze néha az irodalom meg a film is. Néhány alkotó azt hiszi: akkor igaz, amit ír, ha a nyers valóságot vetíti elénk, szüretlenül, mosdatlanul. Nem érzi, hogy amit leír, azt az olvasó nemcsak tükrözésnek veszi, hanem szentesítésnek. Ő úgy gondolja: „ez így van”; ám sokan úgy olvassák: „ez így van jól”! – De mit is kért József

Attila Thomas Manntól? „Az igazat mondd, ne csak a valódit”. És már Arany János tudta, hogy „Nem való hat, annak égi *mássa* / Lesz, amitől függ az ének varázsa”.

Zsákutcába vezet tehát az, ha az irodalom a mindennapi élettel, a mindennapi élet meg az irodalommal próbálja igazolni szürkeségét, nyelvi igénytelenségét; vagy éppen trágárságát. Ne azokat kövessük – irodalomban, rádióban, televízióban –, akik az olcsó siker érdekében térdre ereszkednek a közönségesség előtt (azt hívén: ezzel adnak tiszteletet a közönségnek). Velünk azért van a fejünk egyazon magasságban, mert túlzottan lehajtották a magukét. Azok adnak igaz példát, akik magukhoz emelnek bennünket. Róluk vegyük a mértéket; mégpedig nyelvhasználatban, magatartásban, emberségben egyaránt!

Deme László (1984): *A beszédkultúra ábécéje* III/3. Kincskereső, 2-3. szám, 43-44. old.

4. SZÁMÚ MELLEKLET

Carl Rogers: *Ilyen vagyok*

(részletek)

Jelentős megismeréseim felsorolását mindjárt egy tagadással kezdeném. Másokkal való kapcsolataimban arra a következtetésre jutottam, hogy hosszú távon nem segít, ha másnak mutakozom, mint ami vagyok. Nem használ, ha nyugodtan és kedvesen viselkedem, amikor valójában mérges és kritikus vagyok. Nem jó, ha úgy teszek, mintha tudnám a megoldást, ha egyszer nem tudom. Nem használ, ha szívélyesnek látszom, ha éppen ellenséges vagyok. Nem használ, ha magabiztosnak akarok tűnni, amikor éppen bizonytalan és rémült vagyok. Azt tapasztalom, hogy még a legegyszerűbb esetben is érvényes a tétel. Nem jó nekem, ha úgy csinállok, mint aki egészséges, ha egyszerre betegnek érzem magam. /.../

Egy második felismerés talán a következő lehetne – úgy hiszem, hogy hatékonyabb vagyok, ha el tudom fogadni saját magam, és képes vagyok önmagamot adni. Úgy érzem, az évek során megtanultam jobban odafigyelni saját magamra. Vagyis jobban tudom, mint azelőtt, mit érzek egy adott pillanatban /.../ meleg érzések és szeretet tölt el valaki iránt; vagy unom és közömbös számomra, ami történik; vagy nagyon szeretném megérteni ezt az embert, vagy riaszt és félek a hozzá fűződő kapcsolattól. Ezek a különféle viszonyulások olyan érzések, amelyekre oda tudok figyelni saját magamban. Úgy is fogalmazhatnék, hogy azt érzem, sikerül azzá lennem, ami vagyok. Könnyebb elfogadni magamat, mint nyilvánvalóan tökéletlen egyént, aki nem tud mindig úgy viselkedni, ahogy szeretne. /.../

Nagyon gyümölcsöző számomra, ha el tudok fogadni egy másik személyt. Rájöttem, hogy egy másik embert és érzéseit semmivel sem könnyebb elfogadni, mint megérteni. Megengedhetem-e igazán egy másik embernek, hogy ellenséges legyen velem szemben? Elfogadhatom-e haragját, mint személyiségének valós és érvényes részét? Elfogadhatom-e őt, amikor az életet és az élet problémáit annyira másként látja, mint én? Elfogadhatom-e amikor jó érzéssel viszonyul hozzám; csodál és rám akar hasonlítani? Mindez benne van az elfogadásban és ez nem megy könnyen. /.../

Úgy találom, hogy az élet egyik legértékesebb lehetősége az egyének elkülönülése, vagyis minden egyén joga, hogy saját tapasztalatait a maga módján hasznosítsa és a maga értelmét találja meg bennük. Minden ember egy önmagáért való sziget, a szó valódi értelmében; és csak akkor emelhet hidakat más szigetek felé, ha akar és tud is mindenk felett önmaga lenni. Ezért úgy találom, hogyha el tudok fogadni egy másik embert, ami

mind személyiségének valós és eleven része, akkor segíték neki abban, hogy személlyé váljon: és ebben óriási értéket látok. /.../

Rájöttem, hogy az emberek beállítottsága alapvetően pozitív. Nem szeretném, ha ebben a kérdésben félreértenének. Nincsenek naiv elképzeléseim az emberi természetről. Nagyon jól tudom, hogy az emberek hihetetlenül kegyetlen, borzalmasan destruktív, éretlen, regresszív, antiszociális, bántó magatartásra képesek, védekezésből és belső félelemből. Ugyanakkor tapasztalataim legelevenebb és legvidámabb élményei közé tartoznak azok, amikor ilyen egyénnel kerülök kapcsolatba, és közben felfedezem azt az erőteljes pozitív viszonyulási hajlandóságot, ami az ő és mindannyiunk legmélyebb rétegeiben él.

Idézi: Tringer László (1991): *A gyógyító beszélgetés.* Magyar Viselkedéstanulmányi és Kognitív Terápiás Egyesület, Bp., 12-13. old.

Martin Luther King: *Van egy álmom...*A hatásos beszéd eszközei

ÓRAVÁZLAT

11. évfolyam, nyelvtan

I. A tematikus terv címe, témája:

A hatásos szónoki beszéd eszközei Martin Luther King *Van egy álmom...* beszéde alapján.

II. Tudnivalók a feladatról /tematikus tervről

A feladat javasolt helye, kapcsolódásai: 11. osztályban a retorika témakörében

Tervezett idő: két tanóra (2 x 45 perc)

Kapcsolódási pontok más tantárgyakhoz:

- Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek: antik szónokok, neves magyar szónoklatok (pl. Kölcsey, Kossuth, Deák). Közéleti megnyilatkozások retorikája.
- Médiaismeret: a meggyőzés, befolyásolás, a hatás eszközei.
- Informatika: az informatika felhasználása stilisztikai elemzéshez (szófelhő készítése)
- Dráma és tánc: a színpadi beszéd retorikai elemei, klasszikus monológok értelmezése.

A feladat fókuszai:

- **Ismeretek a nyelvről:** A klasszikus retorika alapfogalmai.

Szövegértési-nyelvhasználati fókusz: Cél, hogy a tanulók képesek legyenek a hatásos érvelés technikájának, a legfőbb érvelési hibáknak a felismerésére.

Szövegalkotási-nyelvhasználati fókusz: Cél, hogy a tanulók képesek legyenek önálló beszéd megírására, annak hatásos előadásához szükséges nyelvi, gondolkodási képességek tudatos használatára.

Tematikus-szemléleti fókusz: Az előítéletek oldása; a nemzetek és nemzetiségek egyenrangúságának gondolata, az egyéni és kollektív jogok, az egyént megillető szabadságjogok gondolata.

Módszertani javaslatok:

- A ráhangoló feladatok segítségével a tanulók képet kaphatnak az amerikai történelem fontos epizódjáról, a polgárjogi küzdelmekről, így Martin Luther King beszédét beágyazzuk egyrészt történelmi, másrészt retorikai keretbe.
- A 6. feladat a szónok előkészületeire, megjelenésére, a beszéd előadásának nem nyelvi eszközeire irányítja a figyelmet. Amennyiben az idő engedi, érdemes a beszédet megnézni, így tanulmányozható Martin Luther King szuggesztív előadasmódja, amely

akkor is megkapó, ha nem értjük minden szavát.

- A 7. feladatban az elsődleges csoportok részletekkel dolgoznak, majd a csoportok átrendeződésével (minden csoportba kerül minden korábbi csoportból egy-egy ember) összegezhetik a legfontosabb sajátosságokat. A beszédet érdemes felszabdalva a tanulók kezébe adni, így mikor csoportot váltanak, vihetik magukkal a jegyzetelt, elemzett részletet.
- A 8. feladat lehetővé teszi a digitális kompetencia fejlesztését, egyrészt megmutatható, hogy a számítógép segítheti (egyszerűbbé teheti) a nyelvi elemzéseket, másrészt érdekes lehet az informatika iránt érdeklődő tanulók számára.
- A 9. feladatban az előző feladat (6. feladat) második csoportba rendeződése lehetővé teszi, hogy a teljes szöveget vizsgálják, a beszéd megértését a vázlat elkészítése (10. feladat) bizonyítja.
- Az értékelést követően (10. feladat) a tanár is értékelje a csoportok munkáját!

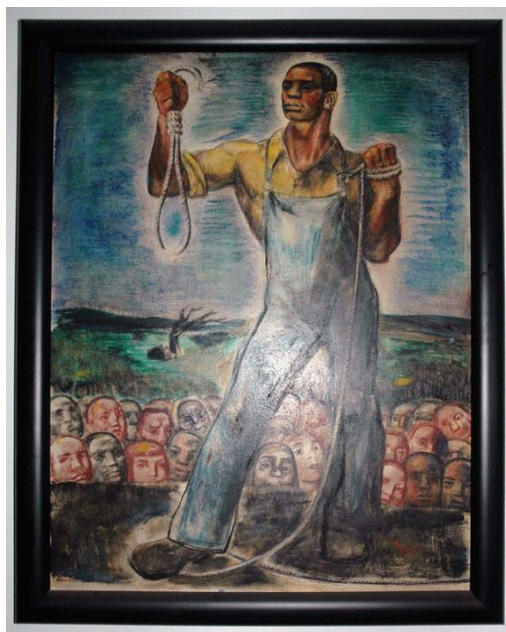
Szervezési feladatok és eszközök:

III. Feladatsor, elemzési vázlat

Ráhangelődés

1. feladat: Szabadság (5 perc)

Az alábbi metszet Hugo Gellert (Gellért Hugó) magyar származású művész munkája. A kép akár az elemzendő beszéd illusztrációja is lehetne. Miről fog vajon szólni a beszéd?

<http://www.graphicwitness.org/contemp/gellert.htm>

2. feladat: Szöveg kiegészítése (10 perc)

Egészítse ki az alábbi szöveget a táblázatban megadott szavakkal!

álmom	gyermek em	megítéln i	ország an	szabads ág
bőrük	igazságo k	Mississi ppi	rabszol ák	teremtv e
s elnyomá	jellemük	nemzet	sivatag	ülni

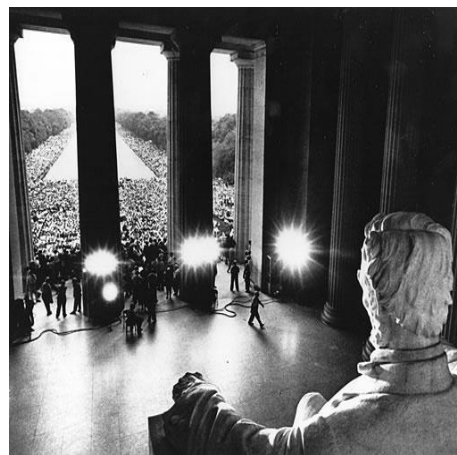
Van egy _____: egy napon felkel majd ez a _____, és megéli, mit jelent valójában az, ami a hitvallásában áll: „Számunkra ezek az _____ nyilvánvalóak; minden ember egyenlőnek lett _____.” Van egy álmom: egy

_____ napon Georgia vöröslő dombjain a _____ hajdani _____ fiai és a _____ hajdani rabszolgatartók fiai le tudnak _____ a testvériség asztala mellé. Van egy álmom: hogy egy napon még _____ állam is, amely ma az igazságtalanság és az _____ forrásától szenvedő _____, a _____ és a jog oázisává fog változni. Van egy álmom: négy kicsi _____ egy napon olyan _____ fog élni, ahol nem a _____ színe, hanem a _____ alapján fogják _____ őket. Van egy álmom.

3.feladat: Martin Luther King (10 perc)

A 2. feladatban megoldott részlet Martin Luther King (1929-1968) néger polgárjogi harcos legismertebb beszédéből van, melyet 1963. augusztus 28-án mondott el a Lincoln Memorial lépcsőiről 250 000 ember előtt, akik Washingtonban gyűltek össze munkát és szabadságot követelve.

Milyen következtetéseket vonhatunk le a képek segítségével az eseményről, a helyszínről, a szónokról és a szónoklatról?

1. A Lincoln-emlékmű
[washington-d-c/](http://wallpaperswiki.org/lincoln-memorial-washington-d-c/)

<http://wallpaperswiki.org/lincoln-memorial-washington-d-c/>

4. feladat: Mit és miért tanulunk? (5 perc)

A célok ismertetése a tanulókkal. Elmondjuk, hogy a téma tanulmányozása segítségével a tanulók képesek lesznek:

- a retorikai eszközöket felismerni, a használt nyelvi formákat rendszerezni, tudatosítani;
- a szónoki beszéd részeinek elkülönítésére;
- a szónoki beszéd non-verbális eszközeinek azonosítására.

5. feladat: Mit tudunk a hatásos szónoklatról? (5 perc)

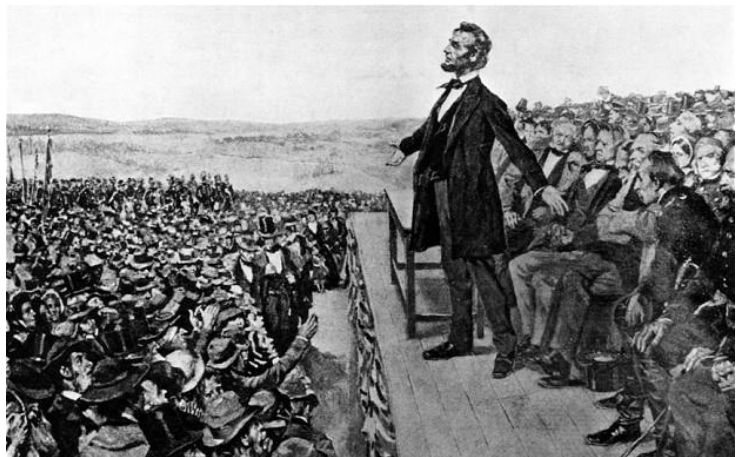
Előzetes tudás előhívása

- Meghatározott körülmények között elhangzó, céltudatosan és módszeresen szerkesztett nyilvános beszéd.

- Célja a hallgatóság meggyőzése egy adott kérdésben, és ennek megfelelő cselekvésre való rábírása.
- Elmélete a klasszikus értelemben vett retorika, mely vizsgálja a szónoklatot (opus), az szónoki mesterséget (ars) és a szónokot (artifex).

6. feladat: Mitől lesz valaki jó szónok? (10 perc)

Az alábbi képek és szövegek segítségével választ kaphatunk erre a kérdésre

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okor_kelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=300.html

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Cegléd>

<http://poetsforpeace.org/category/tag/winston-churchill>

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/10459312/150-years-on-Abraham-Lincolns-Gettysburg-address-still-has-the-power-to-inspire.html>

a) A jó szónok megtervezi beszédét, egyértelmű gondolatmenet mentén jól felépíti mondanivalóját.

Az alábbi tanácsok közül melyek vonatkoznak a beszéd felépítésére, melyek a beszéd elmondására, a szónok metakommunikációjára?

1. Tarts szemkontaktust! A tekintetedet az emberek feje fölé szegezve azt a benyomást keltheted, hogy rájuk nézel.
2. Legyen konkrét mondandód, és ragaszkodj hozzá! Ha kitérsz mellékes pontokra, széteső lesz a szónoklatod, és a hallgatók hamarosan unatkozni kezdenek.
3. Beszélj jól érthetően! Fárasztó lehet a hallgatóknak kitalálni, mit is mondasz.
4. Igazítsd beszédedet a hallgatóságodhoz!
5. Használd ki a hangmagasság, hangerő, tempó változtatásában rejlő lehetőségeket!
6. Ne légy fölényeskedő, se atyáskodó! A hallgatók nem szeretik, ha gyereknek nézik őket vagy bármi módon lekicsinylően bánnak velük.
7. Légy érdekes!
8. Beszélj hangosan! Az embereknek hallaniuk kell, mit mondasz akkor is, ha a hátsó sorokban ülnek, vagy nagy a zaj.
9. Légy őszinte! (jusson eszedbe a farkast kiáltó fiú!)
10. Rendezd el a mondanivalódat! Ha több dologról is szólni szeretnél, a bevezetőben vázold, miről fogsz beszélni, majd a beszéd végén összegezd a mondandódat!
11. Légy udvarias, kövesd a társadalmi elvárásokat! A beszéd végén köszönd meg hallgatóid figyelmét!
12. Használd a kezedet! A gesztusok nélküli szónoklat unalmas.

(How to be a Good Speaker <http://www.wikihow.com/Be-a-Good-Speaker> alapján)

Beszéd felépítése	Metakommunikáció
2, 4, 6, 7, 9, 10, 11	1, 3, 5, 8, 12

b) Mennyiben felel meg Martin Luther King a fent megfogalmazott elvárásoknak? (Akérdésre a két óra anyagának teljes ismeretében tudunk válaszolni.)

II. Jelentésteremtés

7. feladat: Van egy álmom – a beszéd stílusa (15 perc)

Csoportmunka: a szöveget 7 egyenlő részre vágjuk, minden csoport csak egy részletet kap,

melyet részletesen megvizsgál. (A részekre bontott szöveg az 1. mellékletben található.) A tapasztalatok összegzésére az eredeti csoportok egy-egy tagja új csoportba kerül, így minden csoportnak teljes rálátása van a teljes szövegre. Az alábbi munkalap segítségével összegzik a beszéd nyelvi-stilisztikai eszközeit.

Szóhasználat	
Rokon értelmű szavak (fokozás, nyomósítás)	
Szókincs	
Mondatszerkesztés	
Halmazott mondatrészek, felsorolások	
Modalitás	
Stílusesszközök	
Evokáció	
Anaforikus ismétlések	
Ellentét	
Metafora	

8. feladat: Szófelhő (10 perc)

Amennyiben lehetőség van rá, készíttessünk a tanulókkal szófelhőt! (2. melléklet) Az ábra nagyon látványosan mutatja a beszéd kulcsszavait. Hasonlóan érdekes lehet a szófa készítése, amely a beszéd szerkezetére mutat rá.

BEVEZETÉS (exordium)	
Közvetlen	<ul style="list-style-type: none">• érdeklődés felkeltése: az ügy lényegének rövid ismertetése• figyelem felkeltése: pontokba sorolja, hogy miről fogbeszélni• jóindulat megnyerése (<i>captatio benevolentiae</i>)<ul style="list-style-type: none">○ magát megszeretteti – ellenfeleit meggyűlölteti○ a hallgatóság erényeit dicséri• saját ügyének becsületességét, jogosságát hangsúlyozza
Közvetett	<ul style="list-style-type: none">• ha nem tisztességes ügyet képvisel;• ha a hallgatóságot már befolyásolta az előtte beszélőszónok;• ha a hallgatóság már fáradt – behízsgálással,
TÁRGYALÁS (tractatio)	
Kifejtés (narratio)	bemutatja a helyet, időt, személyt és magát a tárgyalandó problémát
Érvelés	<ul style="list-style-type: none">• tétel (propositio)• bizonyítás - Különösen törvényszéki beszédben• cáfolat <p>Ez a fő rész, a szónok leleménye itt mutatkozik meg leginkább</p> <p>Nyelvi eszközök (toposzok, alakzatok, példák, képek) Logikai menet:</p> <ul style="list-style-type: none">• Induktív (részletek – általános)• Deduktív (tétel – részletek)
BEFEJEZÉS (peroratio)	
	<ul style="list-style-type: none">• A szónok összefoglal, emlékeztet arra, hogy miről beszélt• Érzelmek felkeltése

9. feladat: A beszédek tipikus szerkezete (15 perc)

Csoportmunka: A táblázat tanulmányozása után Martin Luther King beszédének szerkezeti tagolása.

III. Reflektálás

10. feladat: Értékelés és önértékelés (5 perc)

Az órán (órákon) együtt dolgozó csoportok értékeljék saját munkájukat csoportban, és írják össze, mi mindent tanultak a két órából.

11. feladat: Kitekintés – házi feladat Rövid (2 perc) méltatás készítése Martin Luther Kingről az iskolarádió számára.

IV. Mellékletek

A

Boldog vagyok, hogy ma együtt lehetek veletek, olyan esemény ez, amely a szabadságvágy legnagyobb megnyilatkozásaként fog bevonulni hazánk történelmébe. Száz évvel ezelőtt egy nagy amerikai¹ – most az ő árnyékában állunk² – aláírta a rabszolgafelszabadító törvényt. Ez a nagy horderejű határozat a reménység messzire ellátzó jelzőfényét villantotta fel olyan néger rabszolgák milliói számára, akiket már elsorvasztott a reménytelenség. Úgy érkezett, mint boldog virradat, mely véget vet a fogság hosszú éjszakájának. Száz évvel később azonban szembe kell néznünk azzal a tragikus ténnyel, hogy a négerek ma sem szabadok. Száz évvel később a négerek életét még mindig béklyóba verik a faji megkülönböztetés bilincsei és láncai. Száz évvel később a négerek a szegénység magányos szigetén élnek, miközben körbeveszi őket a jólét óceánja. Száz évvel később a négerek az amerikai társadalom homályos zugaiban sorvadoznak, és számkivettként élnek saját országukban. Ma tehát azért vagyunk itt, hogy a világ elé tárjuk ezt a megdöbbentő állapotot.

B

Voltaképpen azért jöttünk hazánk fővárosába, hogy beváltsunk egy csekket. Köztársaságunk megteremtői az Alkotmány és a Függetlenségi Nyilatkozat³ nagyszerű szavainak írásával aláírtak egy kötelezvényt, melynek örököse lett minden amerikai. Ez a kötelezvény arra tett ígéretet, hogy minden ember biztosítékot kap az élethez, a szabadsághoz és a boldogság kereséséhez való elidegeníthetetlen jogára.

Mára kiderült, hogy színes bőrű polgárait illetően Amerika nem tesz eleget a kötelezvényének. Amerika nem tartja tiszteletben szent kötelességét, hamis csekkel fizetett néger népének; olyan csekkel, amely „elégtelen fedezet” megjelöléssel érkezett vissza. Mi azonban nem akarjuk elhinni, hogy az igazság bankja csődbe ment. Nem akarjuk elhinni, hogy azokban a hatalmas páncéltermekben, melyekben a nemzet lehetőségeit őrzik, nincs elegendő fedezet. Eljöttünk hát, hogy beváltsuk ezt a csekket, mert e látra szóló csekkre fizetik ki nekünk a szabadság és az igazságszolgáltatás biztonságának vagyonát.

¹ Abraham Lincoln 1863. január 1-jén írta alá a rabszolgák felszabadításáról szóló törvényt.

² A tüntetés helyszíne a Lincoln-emlékmű előtti lépcsősor és tér volt.

³ Amerika két alapvető dokumentuma.

C

És azért is jöttünk el e megszentelt helyre, hogy emlékeztessük Amerikát a most rettenetes sürgősségére. Fényűzés volna kivárni, míg csillapodnak indulataink, vagy ráfanyalodni a fokozatos fejlődés nyugtató gyógyszerére. Most⁴ jött el az ideje, hogy valóra váltsák a demokrácia ígéreteit. Most jött el az ideje, hogy a faji megkülönböztetés sötét és kietlen völgyéből kijussunk a faji igazságosság napsütötte útjára. Most jött el az ideje, hogy Isten minden gyermeke előtt kinyissák a lehetőségek kapuját. Most jött el az ideje, hogy eljuttassuk nemzetünket a faji igazságtalanság futóhomokjáról a testvériség kemény kösziklájára. Végzetes lenne a nemzet számára, ha nem venne tudomást a pillanat sürgetéséről,⁵ ha alábecsülné a négerek elszántságát. A négerek törvényes rosszkedvének e tikkasztó nyara⁶ nem múlik el addig, míg el nem jön a szabadság és az egyenlőség éltető ősze. 1963 nem a vég, hanem a kezdet. Ha az ország, szokása szerint, megint visszatér napi foglalatosságához, kellemetlen ébredésük lesz azoknak, akik abban reménykednek, hogy a négerek kiengedték a gőzt, és majd újra megnyugszanak. Sem nyugalom, sem békesség nem lesz addig Amerikában, amíg a négerek polgárjogát nem ismerik el. A lázadás forgószele mindaddig alapjaiban rázkódtatja meg országunkat, míg fel nem kél az igazság fényes napja.

D

De van mondanivalóm népemnek is, melynek lába alatt ég a küszöb, hogy bejusson végre az igazság palotájába. Miközben jogos helyünk eléréséért küzdünk, nem eshetünk az igazságtalan cselekedetek bűnébe. Ne a keserűség és a gyűlölet poharából csillapítsuk szabadságsszomjunkat. Nekünk mindig a méltóság és a fegyelem magaslatain kell megívunk harcainkat. Nem engedhetjük meg, hogy építő tiltakozásunk fizikai erőszakká silányuljon.⁷ Újra és újra fel kell emelkednünk abba a fenséges magasságba, ahol a testi erőre lelki erővel tudunk válaszolni. A négerek közösségében tapasztalható újfajta nagyszerű harci szellem nem vezethet a minden fehérrel szembeni bizalmatlansághoz, mert fehér testvéreink közül sokan - ahogy mai, itteni jelenlétük is bizonyítja - tudatára ébredtek, hogy sorsuk össze van kapcsolva a mi sorsunkkal, és szabadságuk kibogozhatatlanul össze van kötve a mi szabadságunkkal.⁸ Egyedül nem mehetünk.

⁴ A kongresszus halogató politikájára utal.

⁵ Obama elnök kedvelt szófordulatává vált („the fierce urgency of now”)

⁶ Shakespeare III. Richárd: „York napsütése rosszkedvünk telét / Tündöklő nyárrá változtatta át” (Vas István ford.)

⁷ A hatóságok féltek attól, hogy a demonstráció utcai harcokba torkollhat, King érdeme, hogy békés megoldást hirdet.

⁸ Neves fehér polgárjogi aktivisták, művészek is jelen voltak (pl. Bob Dylan, Joan Baez)

E

És mivel megyünk, meg kell fogadnunk, hogy előre fogunk haladni. Nem fordulhatunk hátra. Egyesek örökösen azt kérdezik a polgárjogi harcosoktól: „Mikor lesztek végre elégedettek?” Addig nem lehetünk elégedettek, amíg a rendőri kegyetlenség kimondhatatlan rémtetteinek négerrek az áldozatai. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg fárasztó utazásoktól elnehezült testünk nem pihenhet meg az utak mentén álló motelekben és a városok szállodáiban. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg a négerrek mozgása alapvetően egy kisebb gettóból egy nagyobb gettóba költözésben merül ki. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg egy Mississippiben lakó néger nem szavazhat, és amíg egy New York-i néger azt hiszi, hogy neki nincs miért voksolnia.⁹ Nem, nem vagyunk elégedettek, és nem is leszünk azok egészen addig, amíg az igazság úgy nem zúdul alá, mint a vizek, s a jogosság, mint a hatalmas áradat.

Nem feledkezem meg róla, hogy vannak köztetek, akiket nagy próbatételek és szenvedések küldtek ma ide. Vannak, akik szűk börtöncellákból érkeztek. Vannak, akik olyan vidékekről jöttek, ahol szabadságvágyukat vad üldöztetés és rendőri kegyetlenkedés fojtja el. Ti vagytok a teremtmény szenvedés kipróbált katonái. Abban a hitben folytassátok a munkát, hogy a meg nem érdemelt szenvedésben megváltó erő rejlik.

Mindnyájan azzal a tudattal menjete vissza Mississippibe, Alabamába, Dél-Karolinába, Georgiába, Louisianába, modern nagyvárosaink nyomornegyedeibe és gettóiba, hogy ez a helyzet valamiképpen meg tud és meg fog változni. Ne merüljünk el a kétségbeesés tengerében.

F

Ma azt mondom nektek, barátaim, hogy a jelen pillanat nehézségei és csalódásai ellenére van egy álomom.¹⁰ Olyan álom ez, amely mélyen gyökerezik az amerikai álomban.

Van egy álomom: egy napon felkel majd ez a nemzet, és megéli, mit jelent valójában az, ami a hitvallásában áll: „Számunkra ezek az igazságok nyilvánvalóak; minden ember egyenlőnek lett teremtvé.”¹¹

⁹ A szegregációra utal: a feketék nem szállhattak meg olyan motelekben és szállodákban, amelyekben fehérek tartózkodtak, nem utazhattak fehérekkel együtt a járműveken, a gyerekeik nem járhattak közös iskolákba, gettóban laktak és nem szavazhattak.

¹⁰ A visszaemlékezések szerint Mahalia Jackson bekiáltására („Beszélj nekik az álmodról!”) King félretette az előre megírt szöveget, és többször elmondott beszédeiből szabadon mondta el a beszéd legismertebb részét.

¹¹ Utalás a Függetlenségi Nyilatkozatra.

Van egy álmom: egy napon Georgia¹² vöröslő dombjain a hajdani rabszolgák fiai és a hajdani rabszolgatartók fiai le tudnak ülni a testvériség asztala mellé.

Van egy álmom: hogy egy napon még Mississippi állam is, amely ma az igazságtalanság és az elnyomás forrásától szenvedő sivatag, a szabadság és a jog oázisává fog változni.

Van egy álmom: négy kicsi gyermekem egy napon olyan országban fog élni, ahol nem a bőrük színe, hanem a jellemük alapján fogják megítélni őket.

Van egy álmom.

Van egy álmom: hogy egy napon Alabama államban, ahol a kormányzó ma szünet nélkül csak a beavatkozásról és a hatálytalanításról beszél, megváltozik a helyzet, de úgy, hogy fekete kisfiúk és fekete kislányok testvérként, kézen fogva járhatnak a fehér kisfiúkkal és kislányokkal.

Van egy álmom.

Van egy álmom: egy napon minden völgy fölemelkedik, minden hegy és halom lesüllyed, az egyenetlen egyenessé lesz és a dombvidék síksággá! Mert megjelenik az Úr dicsősége, látni fogja minden ember.

G

Ez a mi reménységünk. Ezzel a hittel térek vissza Délre. Ezzel a hittel képesek leszünk kifaragni a kétségbeesés hegyéből a reménység kövét, ezzel a hittel gyönyörű szimfóniává változtatjuk nemzetünk fülsértően hamis hangjait. Ezzel a hittel és abban a tudatban, hogy egy napon szabadok leszünk, tudunk majd együtt dolgozni, együtt imádkozni, együtt harcolni, együtt börtönbe vonulni, együtt kiállni a szabadság mellett. Ez lesz az a nap, amikor Isten valamennyi gyermeke együtt, új tartalommal énekelheti: „Hazám, én rólad, a szabadság édes országáról énekelek. Ország, ahol atyáink haltak, a zarándokok büszkesége, minden hegyoldalról zengjen a szabadság!”

Márpedig Amerika csak akkor lehet nagy nemzet, ha ez igazzá válik. Zengjen hát a szabadság New Hampshire csodás dombtetőiről! Zengjen a szabadság New York fenséges hegyeiről! Zengjen a szabadság a Pennsylvaniai Allegheny csúcsairól! Zengjen a szabadság Colorado hófedte Sziklás-hegységéről! Zengjen a szabadság Kalifornia kerekded hegyormairól! De nemcsak róluk: zengjen a szabadság Georgia Kőhegyéről is! Zengjen a szabadság Tennessee Őrhegyéről! Zengjen a szabadság Mississippi minden

¹² Ebben a részben déli jórészt feketék által lakott államokról van szó: Mississippi, Alabama, Georgia.

3. feladat

A Lincoln-emlékmű mint helyszín különleges jelentőségű volt a demonstráció számára. Az épület jelképei:

- az antik görög templomformát, a Parthenónt idézi
- dór oszlopok (két oszlop a belső bejárat mellett állt, a további 36 oszlop annak a 36 államnak a jelképe, amelyek Lincoln halála idején az Egyesült Államok tagjai voltak)
- a párkányon futó füzérdísz azt a 48 államot szimbolizálja, amelyek az avatás időpontjában az államszövetséghez tartoztak
- az épülethez 87 lépcső vezet utalva a gettysburgi beszéd kezdetére – 87 év telt el a Függetlenségi Nyilatkozat (1776) és a gettysburgi beszéd (1863) között
- Lincoln hatalmas ülő szobra fölött ez olvasható: „Ebben a templomban örökké él Abraham Lincoln emléke, csakúgy, mint azoknak az embereknek a szívében, akikért megmentette az Uniót.” Két további felirat olvasható a két mellékterem falán: az 1863-as, gettysburgi beszédéből és az 1865-ben tartott székfoglalójából.
- Az emlékmű esténként fényárban úszik.

A rabszolgák felszabadítását elrendelő Lincoln szobra előtt gyűlt össze a tömeg, amely ezeknek a jogoknak tényleges teljesülését követelte. Martin Luther King szónoklatát 250 ezer ember hallgatta.

6. feladat

a)

Beszéd felépítése	Metakommunikáció
2, 4, 6, 7, 9, 10, 11	1, 3, 5, 8, 12

b) Martin Luther King szinte minden fontos szempontot szem előtt tart. A képeken látható

7. és 9. feladat

Vastag betűkkel jeleztük az ismétléseket, **pirossal** a 4. és 5. bekezdés rokon értelmű szavait, kifejezéseit, aláhúzással a felsorolást, részletezést, *dőlt betűkkel* a metaforákat.

A

(BEVEZETÉS) Boldog vagyok, hogy ma együtt lehetek veletek, olyan esemény ez, amely a szabadságvágy legnagyobb megnyilatkozásaként fog bevonulni hazánk történelmébe.

(ELBESZÉLÉS) **Száz évvel ezelőtt** egy nagy amerikai – most az ő árnyékában állunk – aláírta a rabszolga-felszabadító törvényt. Ez *a nagy horderejű határozat a reménység messzire ellátzó jelzőfényét villantotta fel* olyan néger rabszolgák milliói számára, akiket már elsorvasztott a reménytelenség. *Úgy érkezett, mint boldog virradat, mely véget vet a fogság hosszú éjszakájának.*¹³

Száz évvel később azonban szembe kell néznünk azzal a tragikus ténnyel, hogy a néger ma sem szabadok. **Száz évvel később** a néger életét még mindig béklyóba verik a faji megkülönböztetés bilincsei és láncai. **Száz évvel később** a néger a szegénység magányos szigetén élnek, miközben körbeveszi őket a jólét óceánja. **Száz évvel később** a néger az amerikai társadalom homályos zugaiban sorvadoznak, és számkivettként élnek saját országukban. Ma tehát azért vagyunk itt, hogy a világ elé tárjuk ezt a megdöbbentő állapotot.

B

(TÉTEL) Voltaképpen azért jöttünk hazánk fővárosába, hogy *beváltsunk egy csekket*. Köztársaságunk megteremtői az Alkotmány és a Függetlenségi Nyilatkozat nagyszerű szavainak írásával aláírtak egy **kötelezvényt**, melynek örököse lett minden amerikai. Ez a **kötelezvény** arra tett ígéretet, hogy minden ember biztosítékot kap az élethez, a szabadsághoz és a boldogság kereséséhez való elidegeníthetetlen jogára.

(BIZONYÍTÁS) Mára kiderült, hogy színes bőrű polgárait illetően Amerika nem tesz eleget a **kötelezvény**ének. Amerika nem tartja tiszteletben szent kötelességét, **hamis csekkel** fizetett néger népének; olyan **csekkel**, amely „**elégtelen fedezet**” megjelöléssel érkezett vissza. Mi azonban nem akarjuk elhinni, hogy *az igazság bankja csődbe ment*. Nem akarjuk elhinni, hogy azokban a hatalmas **páncéltermek**ben, melyekben a nemzet lehetőségeit őrzik, nincs elegendő **fedezet**. Eljöttünk hát, hogy beváltsuk ezt a **csekket**, mert e **látra szóló csekkre** fizetik ki nekünk a szabadság és az igazságszolgáltatás biztonságának **vagyonát**.

C

És azért is jöttünk el e megszentelt helyre, hogy emlékeztessük Amerikát a most rettenetes sürgősségére. Fényűzés volna kivárni, míg csillapodnak indulataink, vagy ráfanyalodni a fokozatos *fejlődés nyugtató gyógyszerére*. **Most jött el az ideje, hogy valóra váltsák a**

¹³ Siralmamat vígságra fordítottad, leoldoztad gyászruhámat, körülöveztél örömmel. (Zsolt. 30:12)

demokrácia ígéreteit. Most jött el az ideje, hogy a faji megkülönböztetés sötét és kietlen völgyéből kijussunk a faji igazságosság napsütötte útjára. Most jött el az ideje, hogy Isten minden gyermeke előtt kinyissák a lehetőségek kapuját. Most jött el az ideje, hogy eljuttassuk nemzetünket a faji igazságtalanság futóhomokjáról a testvériség kemény kősziklájára.

Végzetes lenne a nemzet számára, ha nem venne tudomást a pillanat sürgetéséről, ha alábecsülné a négerek elszántságát. *A négerek törvényes rosszkedvének e tikkasztó nyara* nem múlik el addig, míg el nem jön *a szabadság és az egyenlőség éltető ősze*. 1963 nem a vég, hanem a kezdet. Ha az ország, szokása szerint, megint visszatér napi foglalatosságához, kellemetlen ébredésük lesz azoknak, akik abban reménykednek, hogy a négerek kiengedték a gőzt, és majd újra megnyugszanak. Sem nyugalom, sem békesség nem lesz addig Amerikában, amíg a négerek polgárjogát nem ismerik el. *A lázadás forgószele* mindaddig alapjaiban rázkódtatja meg országunkat, míg fel nem kél *az igazság fényes napja*.

D

De van mondanivalóm népemnek is, melynek *lába alatt ég a küszöb, hogy bejusson végre az igazság palotájába*. Miközben jogos helyünk eléréséért küzdünk, nem eshetünk az igazságtalan cselekedetek bűnébe. Ne *a keserűség és a gyűlölet poharából csillapítsuk szabadságszomjunkat*. Nekünk mindig *a méltóság és a fegyelem magaslatain kell megívnnunk harcainkat*. Nem engedhetjük meg, hogy építő tiltakozásunk fizikai erőszakká silányuljon. Újra és újra fel kell emelkednünk abba a fenséges magasságba, ahol a testi erőre lelki erővel tudunk válaszolni. A négerek közösségében tapasztalható újfajta nagyszerű harci szellem nem vezethet a minden fehérrel szembeni bizalmatlansághoz, mert fehér testvéreink közül sokan - ahogy mai, itteni jelenlétük is bizonyítja - tudatára ébredtek, hogy sorsuk össze van kapcsolva a mi sorsunkkal, és szabadságuk kibogozhatatlanul össze van kötve a mi szabadságunkkal. Egyedül nem mehetünk.

E

És mivel megyünk, meg kell fogadnunk, hogy előre fogunk haladni. Nem fordulhatunk hátra. Egyesek örökösen azt kérdezik a polgárjogi harcosoktól: „Mikor lesztek végre elégedettek?” Addig nem lehetünk elégedettek, amíg a rendőri kegyetlenség kimondhatatlan rémtetteinek négerek az áldozatai. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg fárasztó utazásoktól elnehezült testünk nem pihenhet meg az utak mentén álló motelekben

és a városok szállodáiban. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg a négerek mozgása alapvetően egy kisebb gettóból egy nagyobb gettóba költözésben merül ki. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg egy Mississippiben lakó néger nem szavazhat, és amíg egy New York-i néger azt hiszi, hogy neki nincs miért voksolnia. Nem, nem vagyunk elégedettek, és nem is leszünk azok egészen addig, amíg *az igazság úgy nem zúdul alá, mint a vizek, s a jogosság, mint a hatalmas áradat.*¹⁴

Nem feledkezem meg róla, hogy vannak köztetek, akiket nagy próbatételek és szenvedések küldtek ma ide. Vannak, akik szűk börtöncellákból érkeztek. Vannak, akik olyan vidékekről jöttek, ahol szabadságvágyukat vad üldöztetés és rendőri kegyetlenkedés fojtja el. Ti vagytok a teremtő szenvedés kipróbált katonái. Abban a hitben folytassátok a munkát, hogy a meg nem érdemelt szenvedésben megváltó erő rejlik.

Mindnyájan azzal a tudattal menjete vissza Mississippibe, Alabamába, Dél-Karolinába, Georgiába, Louisianába, modern nagyvárosaink nyomornegyedeibe és gettóiba, hogy ez a helyzet valamiképpen meg tud és meg fog változni. Ne merüljünk el a *kétségbeesés tengerében!*

F

Ma azt mondom nektek, barátaim, hogy a jelen pillanat nehézségei és csalódásai ellenére

van egy álmom. Olyan álom ez, amely mélyen gyökerezik az amerikai álomban.

Van egy álmom: egy napon felkel majd ez a nemzet, és megéli, mit jelent valójában az, ami a hitvallásában áll: „Számunkra ezek az igazságok nyilvánvalóak; minden ember egyenlőnek lett teremtve.”

Van egy álmom: egy napon Georgia vöröslő dombjain a hajdani rabszolgák fiai és a hajdani rabszolgotartók fiai le tudnak ülni a testvériség asztala mellé.

Van egy álmom: hogy egy napon még Mississippi állam is, amely ma *az igazságtalanság és az elnyomás forrásától szenvedő sivatag, a szabadság és a jog oázisává fog változni.*

Van egy álmom: négy kicsi gyermekem egy napon olyan országban fog élni, ahol nem a bőrük színe, hanem a jellemük alapján fogják megítélni őket.

Van egy álmom.

Van egy álmom: hogy egy napon Alabama államban, ahol a kormányzó ma szünet nélkül csak a beavatkozásról és a hatálytalanításról beszél, megváltozik a helyzet, de úgy,

¹⁴ Hanem folyjon az ítélet, mint a víz, és az igazság, mint a bővizű patak. (Ámós 5:24)

hogy fekete kisfiúk és fekete kislányok testvérként, kézen fogva járhatnak a fehér kisfiúkkal és kislányokkal.

Van egy álmom.

Van egy álmom: *egy napon minden völgy fölemelkedik, minden hegy és halom lesüllyed, az egyenetlen egyenessé lesz és a dombvidék síksággá!*¹⁵ Mert megjelenik az Úr dicsősége, látni fogja minden ember.

G

(ÖSSZEFOGLALÁS) Ez a mi reménységünk. **Ezzel a hittel** térek vissza Délre. **Ezzel a hittel képesek leszünk kifaragni a kétségbeesés hegyéből a reménység követét,** ezzel a hittel gyönyörű szimfóniává változtatjuk nemzetünk fűlsértően hamis hangjait. **Ezzel a hittel** és abban a tudatban, hogy egy napon szabadok leszünk, tudunk majd együtt dolgozni, együtt imádkozni, együtt harcolni, együtt börtönbe vonulni, együtt kiállni a szabadság mellett. Ez lesz az a nap, amikor Isten valamennyi gyermeke együtt, új tartalommal énekelheti:

„Hazám, én rólad, a szabadság édes országáról énekelek. Ország, ahol atyáink haltak, a zarándokok büszkesége, minden hegyoldalról zengjen a szabadság!

(BEFEJEZÉS) Márpedig Amerika csak akkor lehet nagy nemzet, ha ez igazzá válik. **Zengjen hát a szabadság** New Hampshire csodás dombtetőiről! **Zengjen a szabadság** New York fenséges hegyeiről! **Zengjen a szabadság** a Pennsylvaniai Allegheny csúcsairól! **Zengjen a szabadság** Colorado hófedte Sziklás-hegységéről! **Zengjen a szabadság** Kalifornia kerekded hegyormairól! De nemcsak róluk: **zengjen a szabadság** Georgia Kőhegyéről is! **Zengjen a szabadság** Tennessee Őrhegyéről! **Zengjen a szabadság** Mississippi minden dombjáról és halmocskájáról! **Minden hegyoldalról a szabadság zengjen!**

Ha **szabadság zenghet**, ha engedjük, hogy **a szabadság zengjen** minden faluból és minden falucskából, minden államból és minden városból, akkor közelebb hozhatjuk azt a napot, melyen Isten minden gyermeke, feketék és fehérek, zsidók és pogányok, protestánsok és katolikusok kézen foghatják egymást, s együtt énekelhetik a régi néger spirituálét: „**Végre szabadok! Végre szabadok!** Hála a Magasságos Istennek, **végre szabadok** vagyunk!”

¹⁵ Minden völgy fölemelkedjék, minden hegy és halom alászálljon, és legyen az egyenetlen egyenessé és a bérczek rónává. (Ézsaiás 40:4)

Szóhasználat	Példák
Rokon értelmű szavak (fokozás, nyomósítás)	<i>Csekk – kifizetetlen csekk – fedezet nélküli csekk</i>
Ismétlődő szavak	szabadság, nemzet, Amerika, igazság, igazságtalanság, álom
Szókincs	Választékos, ünnepélyes, sokszor túlzó szavak, a közérthetőség kedvéért kerül a régies és idegen szavakat
Mondatszerkesztés	
Halmazott mondatrészek, felsorolások	<i>Isten minden gyermeke, feketék és fehérek, zsidók és pogányok, protestánsok és katolikusok kézen foghatják egymást...</i>
Modalitás	kifejező erejű felkiáltó és kérdő mondatok
Stílus eszközök	
Evokáció	<p>Biblia</p> <p>Siralمامat vígságra fordítottad, leoldoztad gyászruhámat, körülöveztél örömmel. (Zsolt. 30:12)</p> <p>Hanem folyjon az ítélet, mint a víz, és az igazság, mint a bővizű patak. (Ámós Amos 5:24)</p> <p>Minden völgy fölemelkedjék, minden hegy és halom alászálljon, és legyen az egyenetlen egyenessé és a bércek rónává. (Ézsaiás 40:4)</p> <p>Függetlenségi Nyilatkozat: „<i>Számunkra ezek az igazságok nyilvánvalóak; minden ember egyenlőnek lett teremtve.</i>”</p> <p>Az USA alkotmánya</p> <p>Lincoln gettysburgi beszéde: <i>Five score years ago...</i> ‘száz évvel ezelőtt’ (5x20=100); Lincoln: <i>Four score and seven years ago...</i>(4x20=87)</p> <p>Shakespeare III. Richárd: <i>A négerék törvényes rosszkedvének e tikkasztó nyara nem múlik el addig...</i></p>

<p>Anaforikus ismétlések, párhuzamos szerkezet</p>	<p><i>Most jött el az ideje... (4x)</i></p> <p><i>Van egy álmom... (8x)</i></p> <p><i>Ezzel a hittel... (3x)</i></p> <p><i>Addig nem lehetünk elégedettek (4x)</i></p> <p><i>Zengjen a szabadság (10x)</i></p> <p><i>Végre szabadok... (3x)</i></p> <p><i>Száz évvel később... (5x)</i></p>
<p>Ellentét</p>	<p><i>Száz évvel ezelőtt – száz évvel később</i></p> <p><i>1963 nem a vég, hanem a kezdet.</i></p> <p><i>Nem a bőrük színe, hanem a jellemük alapján fogják megítélni őket.</i></p>
<p>Metafora</p>	<p><i>Ez a nagy horderejű határozat a reménység messzire ellátzó jelzőfényét villantotta fel olyan néger rabszolgák milliói számára, akiket már elsorvasztott a reménytelenség. Úgy érkezett, mint boldog virradat, mely véget vet a fogság hosszú éjszakájának.</i></p> <p><i>...a négerék a szegénység magányos szigetén élnek, miközben körbeveszi őket a jólét óceánja...</i></p> <p><i>Ne a keserűség és a gyűlölet poharából csillapítsuk szabadságzomjunkat. Nekünk mindig a méltóság és a fegyelem magaslatain kell megvívunk harcainkat.</i></p>

RETORIKAI FELADATGYŰJTEMÉNY

Reklámok a médiában

1. Indokold meg a véleményed! Minden reklám manipulatív!
2. Hozzatok létre különböző reklám típusokat!
3. Gondold végig egy napodat: milyen márkajelzésekkel találkozol! Írd le a napirendedet a márkák alapján!
4. Egy-egy elektronikus üzenetben, gyakran álcázzák a felugró ablakokban megjelenő reklámokat, hogy kevesebb legyen a reklámokkal szembeni ellenállás. Hogyan? Milyen módszereket használnak?
5. A közösségi profiloldalak a résztvevők önbemutatóaként, egyfajta reklámként is szolgálnak. Vizsgálj meg közösségi oldalas önjellemzéseket! Mi jellemző az online énmárkaépítésre? Milyen nyelvi magatartás jellemzi a korosztályod önbemutatóát?
6. Keress 20. század eleji reklámokat és elemezd a tanult szempontok alapján! Ti milyen módon reklámoznátok az adott termékeket? Válasszatok ki egy nektek tetszőt és készíttetek el a mai változatát.
7. Készülj fel egy olyan érvelő beszédre, melynek tárgya, hogy legyen egészségesebb az iskolai menza menüje. Kövesd az érvelés szabályait!
8. A közösségi profiloldalak a résztvevők önbemutatóaként, egyfajta reklámként is szolgálnak. Vizsgálj meg közösségi oldalas önjellemzéseket! Mi jellemző az online énmárkaépítésre? Milyen nyelvi magatartás jellemzi a korosztályod önbemutatóát?
9. Mondj konkrét példákat arra, hogyan használja a fortiori érvelést a média!
10. Milyen tényekkel bizonyítanád a drámaszakkörök fontosságát egy iskolai megbeszélésen? Sorolj fel bizonyítékokat erre vonatkozóan!

Szituációs feladatok

Előre kiosztott szerepkártyákkal

Ezeket a szituációs feladatokat úgy is elvégeztethetjük a tanulókkal, hogy egy-egy kártyát adunk a résztvevőknek, melyen megkezdett mondatok vannak. Ezeket a mondatokat be kell építeni az előadásba, minden szereplőnek.

Az ilyen típusú feladatoknál először megmutathatják a tanulók egymásnak a kártyájukon lévő mondatkezdéseket, s így készülhetnek az előadásra. A később azonban már nehezíthetjük az ilyen típusú feladatokat olyan formában, hogy a párok miután megkapták a szituációs feladatokat átbeszélnek, felkészülhetnek szintén az előadásra, de a szerepkártyát a megkezdett mondatokkal együtt csak az előadás előtti pillanatban kapják

meg, s egymásnak természetesen nem mutathatják meg és a feladat az előbbihez hasonló, vagyis mindkét szereplőnek be kell építeni a szerepkártyán lévő mondatok előadásukba.

„A” szereplő kártyája:

1. Majd máskor jobban odafigyelsz....
3. Sokkal rosszabbul is végződhetett volna...Kellemetlen volt számomra mindezt megtapasztalni, de egy valamit megtanultambelőle...

„B” szereplő kártyája :

1. Soha nem sikerülnek a dolgom....
2. Mindig csak én járok ilyen rosszul...
3. Rettenetesen kellemetlen volt ez a helyzet számomra...

(Fejlesztő hatás : A kommunikációs készségek fejlesztése. Fejleszti a szóincset, lehetőséget ad a kreativitásra, improvizálásra és a logikai gondolkodásra és az érzelmek kifejezését is gazdagítja).

Szituációs feladatok képekkel:

Beiktathatunk olyan feladatokat, mikor a szituációt nem írott formában kapják meg a tanulók, hanem képeket osztunk szét, és a képhez szerkesztett történetet kell a tanulóknak előadniuk egy jelenet formájában. Kiválóan alkalmas az összefüggő beszéd, gondolatok összegzésére, ezen keresztül tehát a szóbeli kommunikációs készség fejlesztésére is.

TV – stúdió

A csoportban feladatokat osztunk szét. Vannak riporterek és interjúalanyok. Az interjúalanyok más – más tantárgyat szeretnek és tanulnak könnyen. Az interjúalanyok és a riporterek párosával félrevonulnak és előkészítik az adást, vagyis megfogalmazzak 3 kérdést és 3 választ. Az interjút a többiek előtt eljátszák, majd megbeszélik a tapasztalatot.

Varázsmikrofon

Bármilyen, mikrofont helyettesítő tárgy vagy ha van akkor legjobb stílszerűen egy mikrofon. A játék lényege: csak az a tanuló beszélhet, akinél van a mikrofon/tárgy. Bármilyen véleménynyilvánítás illetve problémamegoldás céljából történő megbeszéléskor alkalmazhatjuk ezt a játékot. A csoport dönti el ki, ki után következik vagy a másik lehetőségként a beszélő dönti, hogy kinek adja a mikrofont, vagyis utána ki kap szót. Nagyon jó annak a helyzetnek a megalapozására, előkészítésére, hogy a tanulóknak kialakítsuk az egymás meghallgatására irányuló figyelmet, másrészt a mikrofon/tárgy kézben tartása biztonságot ad és önbizalmat. A nehezen megszólalót megnyugtatja és bátorítja, a könnyen és többet beszélőt mérsékli.

Pletyka - kommunikáció torzulásának szemléltetésére.

A játékosok egymás mellett ülnek. Az első játékos fülébe sűgunk egy hosszabb, de megjegyezhető mondatot. Ezt sűgással kell egymásnak tovább adniuk, de tilos megismételni! Az utolsó hangosan kimondja, ezután mi megismételjük a kiinduló mondatot. (Ha jó mondatot választottunk, akkor a végére biztosan átalakul.) Ezen játékon keresztül kiválón szemléltethetjük a tanulóknak a kommunikáció torzulását.

Állásinterjú szituáció

-vegye át az egyik munkatárs szerepét – kiválón alkalmas annak bizonyítására, hogy ténylegesen alkalmas a jelölt az adott feladat ellátására (például boltban egy eladói munkakör megpályázása esetén, értékesítési munkakörben)

-olyan elképzelt szituációban kérdezi meg a jelöltet a leendő munkaadó, hogy mit tenne a jelölt, ha a munkaadó által említett szituációval szembesülne a valós helyzetben

-a szituációs gyakorlat formáját tekintve lehet ún. „megbeszéléses” vagy pedig a „kérdézz- felelek” formájú.

Cél: arra irányul, hogy a leendő munkáltató megbizonyosodjon arról, hogy a jelentkezők hogyan közelítenek egy adott munkafeladathoz. A tanulókkal különböző állások megpályázása esetére végeztetünk állásinterjú szituációs feladatot. Ezeket kis kártyákon helyezük el s a tanulók párkotás után húznak egy kártyát. Ezt követően a párok kijelölik a szerepeket (jelentkező/pályázó illetve munkaadó) és felkészülnek a szituáció előadására. Majd a párok szerepet cserélnek, és ismételt felkészülés után szerepcserével eljátszák a következő állásinterjú szituációt. Állásinterjú szituáció kártyák különböző állásokra:

cégvezető	újságíró	iskola igazgató
tanár	pincér	bolti eladó

Hírolvasás – hírszerkesztés

Rövid hírműsort szerkesztünk, s a hírolvasási gyakorlat részeként kamerával rögzítjük, majd elemezzük az elkészült anyagot, a kommunikációs szabályok figyelembevételével, vagyis mennyire érhető a hallgatók/nézők számára. Egy híradó megtekintése megfigyelési szempontok alapján.

A hír műsört 4-5 megadott témakör szerint állítjuk össze:

1. A nap aktuális közéleti eseményeiből összeállítva :

Kijelöljük a témaköröket a diákoknak (politika-belföld, külföld, bulvár – szenzáció, sport, időjárás). Ezután csoportokat alakítunk az egyes témakörök szerint és minden csoport a témájának megfelelően megkeresi az interneten azt a híryananyagot, mely számukra az adott témakörben a legérdekesebbnek tűnik és kinyomtatják.

- hírek sorrendjének összeállítása
- minden híryananyag elé minden csoport ír, szerkeszt egy rövid bevezetőt (felkonfot)
- hírműsor elejére beköszönő szöveg és a műsor rövid tartalmának ismertetése
- hírműsor végére rövid összefoglaló, elköszönés

Feladatok:

- műsorvezető/műsorvezetők kijelölése valamint a csoportokból a hírolvasók (szerkesztők) kijelölése
- hírolvasás csoporton belüli gyakorlása
- hírműsor rögzítése
- híradó közös értékelése

Ugyanebből a feladat típusból készíthetünk egy másik változatot is, amikor az iskola életéről, eseményeiről állítunk össze hír műsört.

Bár ez jóval hosszabb felkészülést igényel az előző feladathoz képest, mivel itt a diákoknak együl kell az interjúkat elkészíteni és az interjú alanyokkal időpontokat egyeztetni.

Ennek az az előnye, hogy nem csak a szóbeli, hanem az írásbeli kommunikációs készséget is fejleszti, mivel jóval több előkészületet igényel.

ÖSSZEGRZÉS

Láthatjuk, hogy a szónoklattan a legrégibb tudományok közzé tartozik. Együtt fejlődött a filozófiával, a logikával és az irodalommal. Legfontosabb mondanivalója, hogy összefoglalja a beszéd, a köznek szóló nyilvános beszéd, a hatásos és sikeres beszéd létrehozásának módjait. Napjainkban a retorika nem más, mint kommunikáció. Lényeges szerepet tölt be a mindennapi életünkben, ezért is szükségszerű a szónoklattan oktatása a középiskolákban. Fontos, hogy a mai diákok felismerjék, hogy a retorika a társadalmi párbeszéd formája és eszköze is egyben, egyszerre művészet, elmélet és gyakorlat. A retorikai ismeretek fejlesztik a logikai gondolkodást, segít meg tanulni egyszerre gondolkodni és beszélni, segít eredményesnek lenni, olyan kommunikációs helyzetekben, ahol ahhoz, hogy céljainkat elérjük, nyilvánosan és élőszóban kell véleményünknek hangot adni. Mint ahogyan már szó volt róla a retorika szoros kapcsolatba fejlődik a kommunikációelmélettel és ezáltal mára már kiszélesednek a retorika alkalmazásának területei. Észre kell vennünk, hogy a klasszikus retorika mellett a közéleti nyilvános megszólalásoknak újabb műfajai születtek, amiket be kell csempésznünk a tanórák feladatai közzé. Figyelembe kell vennünk, hogy megváltozott a társadalom, a közönség és a hallgatóság is. Szoros kapcsolatban áll a politikával, a gazdasági és üzleti világgal és persze elválaszthatatlan része lett a médiának és az internet világának is. De egy valami nem változott a nyilvánosságnak való beszédek céljai, módszerei és technikái ugyanúgy megmaradtak. Még ma is meggyőzni akarunk a nyilvános beszéd segítségével. Hatást akarunk gyakorolni, befolyásolni akarjuk a döntéseket és alakítania véleményüket. Ezt kell, hogy sikeresen elsajátítsa a tanuló a retorika órák keretein belül. Arra kell törekednünk, hogy magabiztos, kreatív és logikusan gondolkodó, véleményüket vállaló diákokat neveljünk, akik nem félnek hallatni hangjukat. Biztosabban, bátrabban ki tudják fejezni magukat nyilvános helyzetekben, kulturáltan tudjanak érvelni és vitatkozni vagy bizonyos esetekben a kimondott szó erejével tudják befolyásolni mások véleményét. Szükség van bizonyos retorikai ismeretek meglétére ahhoz, hogy az adott társadalmi szerepünkben sikereket érjünk el. Például tanárként, papaként, politikai vezetőként, ügyvédként vagy médiaszereplőként elengedhetetlen a szónoklattan mélyreható ismerete. Mivel ezek nélkül az ismeretek és képességek nélkül nem igazán lehetünk sikeresek. A vitatkozás tudományára és a logikus érvelésre szinte az élet minden területén nagy szükségünk van. Ezért is kell több szituációs feladatot és életszerű helyzetet oktatni tanórák keretein belül. Biztatva a diákokat arra, hogy amit tanultak azt mindenképp próbálják kamatoztatni a valóságban, minden élőszóbeli megnyilvánulásban és nyilvános beszédben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Aczél Petra 2015b. Retorika és kommunikációkutatás. A régi tudomány új nézőpontjai. *Magyar Nyelv* 311–319.
- Aczél Petra DOI: 10.21030/anyp.2016.2.1, A retorika tanítása. Anyanyelv-pedagógia. Szakfolyóirat myar nyelvan tanító pedagógusoknak.
- Aczél Petra: Médiaretorika. Budapest: Magyar Mercurius, 2012.
- Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra: Retorika. Budapest: Osiris, 2005. Adamik Tamás (főszerk.) Retorikai lexikon. Kalligram, Pozsony, 2010
- Adamik Tamás, A klasszikus retorika időszerűsége Magyar nyelv, 3 pp. 272-277, 2015
- Adamik Tamás, A. Jászó Anna, Aczél Petra, Retorika. Osiris Kiadó, Budapest, 2004
- Adamikné Jászó Anna, Aczél Petra. A régi új retorika. Trezor Kiadó, Budapest, 2000
- Andrews, Richard: The importance of argument in education. London: Institute of Education, University of London, 2009.
- Arisztotelész. Retorika. Fordította a bevezetést és a jegyzeteket írta Adamik Tamás. Telosz Kiadó, Budapest 1999
- Babis Mihály. Stilisztika és retorika a gimnáziumban. Egy tantárgy filozófiája tanulók számára, 1909/1978
- Beregszászi Anikó-Gazdag Vilmos: Szemináriumi feladatok gyűjteménye a retorika alapjai c. tantárgyból filológus hallgatók számára. Beregszász, 2020.
- Coffin, Caroline: Contemporary educational argumentation: A multimodal perspective. *Argumentation*, 2009, 23(4).
- Deli Eszter 2018. A retorika szerepe az oktatásban. *Köznevelés* 2018. 74. évf. 5-6. szám/. https://folyoiratok.oh.gov.hu/sites/default/files/journals/uj_kozneveles_2018_5-6_web.pdf
- Deli Eszter: Érvélestechnika a középfokú oktatásban. Szakdolgozat. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, 2013.
- Foss, Sonja K. – Foss, Karen A. – Trapp, Robert: Contemporary Perspectives on Rhetoric. Illinois: Waveland Press, 1985.
- Gáspári László: Retorika. Egységes jegyzet. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1991.
- Heinrichs, Jay 2007. *Thank you for arguing. What Aristotle, Lincoln and Homer Simpson can teach us about the art of persuasion*. Three Rivers Press. New York.
- <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/index.php>
- <https://docplayer.hu/82511-Kommunikacios-keszseget-fejleszto-feladatok-jatekok.html>
- https://www.nkp.hu/tankonyv/kommunikacio_magyar_10/lecke_04_018
- https://www.nkp.hu/tankonyv/magyar_nyelv_11/lecke_03_004

РЕЗЮМЕ

Ми бачимо, що риторика належить до найдавніших наук. Вона еволюціонувала разом із філософією, логікою та літературою. Найголовніше - це узагальнити способи, за допомогою яких можна створити мовлення, публічні виступи, ефективну та успішну промову. У наш час риторика - це не що інше, як спілкування. Вона відіграє важливу роль у нашому повсякденному житті, саме тому необхідно викладати риторику у середніх школах. Сучасним студентам важливо визнати, що риторика є одночасно формою та інструментом соціального діалогу, мистецтвом, теорією та практикою одночасно. Риторичні знання розвивають логічне мислення, допомагають нам навчитися одночасно мислити і говорити, допомагають бути більш комунікативними в різних ситуаціях спілкування, коли для досягнення цілей потрібно публічно озвучувати думки.

Як вже зазначалося, риторика розвивається у тісному зв'язку з теорією комунікації а, отже, сфери застосування риторики зараз розширюються. Потрібно усвідомити, що крім класичної риторики з'явилися нові жанри публічних виступів, які нам потрібно ввести в мету уроків. Потрібно взяти до уваги, що суспільство, аудиторії також змінилися. Вони тісно пов'язаний з політикою, економічним та діловим світом і, звичайно, стали невід'ємною частиною засобів масової інформації та світу Інтернету.

Але одне не змінилося - цілі, методи та прийоми спілкування з громадськістю залишились незмінними. Навіть сьогодні нас намагаються переконати саме через публічні виступи. Таким способом хочеться впливати на рішення та формувати думки. Це те, що студент повинен успішно опанувати в рамках уроків риторики. Ми повинні прагнути виховати впевнених, креативних та логічно налаштованих студентів, які сприймають думки і не бояться бути почутими. Вони можуть більш впевнено і сміливо висловлюватися в публічних ситуаціях, можуть сперечатися, а в деяких випадках можуть впливати на думку інших силою слова.

Необхідно мати певні риторичні знання, щоб досягти успіху в соціальній ролі. Наприклад, викладачеві, татові, політичному лідеру, юристу необхідне глибоке знання ораторського мистецтва. Оскільки без цих знань та навичок не можна бути справді успішними. Ми маємо велику потребу в науці дискусії та логічних міркуваннях майже в усіх сферах життя. Ось чому потрібно створювати більше ситуативних завдань та життєвих ситуацій. Заохочувати та переконувати, в потребі публічних виступів.

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1008056426

Дата перевірки:
27.05.2021 22:51:24 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
27.05.2021 23:00:24 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Dianics-Diana_Magyar-szak_Magiszteri-munka_2021 (1)

Кількість сторінок: 97 Кількість слів: 19597 Кількість символів: 150813 Розмір файлу: 1.96 MB ID файлу: 1008143818

39% Схожість

Найбільша схожість: 15.3% з Інтернет-джерелом (<https://junes.hu/author/admin>)

39% Джерела з Інтернету

42

Сторінка 99

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

3.62% Цитат

Цитати

26

Сторінка 100

Не знайдено жодних посилань

34.1% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

34.1% Вилучення з Інтернету

126

Сторінка 101

Немає вилучених бібліотечних джерел